

Summary

This thesis illuminates what seems to characterize what writers deal with and experiences as a writer. The thesis originates from a deep interest in understanding what writing is and how to philosophically understand and practice writing as a wonder-driven, wisdom-seeking and meaning-receiving activity.

Through an existential phenomenological and hermeneutic research, lived experiences of two authors are examined to gain insight into what writing is to them. With an ambition to put forward how writing is experienced in its immediate pre-reflective form, the specific particular experiences of the two authors are used as examples pointing back to the general that constitutes the nature of writing.

The intention is to examine writing as close to the actual experience as possible and to avoid, as far as possible, the study being blurred by theory or other preliminary interpretation, and to make approaches to an understanding that go deeper than to writing as something that is done by the writer, but also asks what writing is in itself.

The thesis provides insight into what the two authors point to as fundamental logic for their writing. My interest in the two authors is to examine what intuitive processes they lean into at the moment of writing. I use that to point to essences that might be present in writing processes in general. Not that I can use it as legalities to work out guidelines, but because by borrowing, and so to speak, "living," the authors' experience I can hopefully use it as a strengthening of my own intuition of feeling what writing is.

The study is anchored phenomenologically and hermeneutically in the Dutch-born and now Canadian philosopher Max van Manen's methodology, as described in the work *Researching Lived Experience - Human Science for an Action Sensitive Pedagogy* (1997).

Van Manen deals with writing as a way of understanding the essentials, which constitute a fundamental nature of the phenomenon. He writes by virtue of a philosophical-poetic mood, and although his methodology offers neither a particular technique nor bulletproof guidelines, I believe it can be of help when I want to bring the phenomenon of writing alive and describe the essence and meaning of in writing in a way that traditional science cannot capture.

Furthermore, the study is lifted philosophically by insights from the German philosopher Martin Heidegger (1898-1976) - and especially the work *Poetry, Language, Thought* (Heidegger 1971), in which Heidegger examines philosophy as a poetic form of thinking. The study also draws on the Austrian-born and later German philosopher Martin Buber's (1878-1965) dialogical philosophy.

Based on van Manen's methodology, the thesis unites part and whole as well as the contingent and the determinant, while also creating awareness of the significant in the taken for granted.

From the points of attention that the authors provide me with, the thesis provides an analysis that deals with consciousness, intentionality, perception, physicality, self-awareness, intersubjectivity and timeliness. I use that to ask about my own writing practice, in order to qualify wonder, and make it possible to arrive at my own writing process with a fresh look.

With its phenomenological attitude, the thesis criticizes Scientism and thus defends the primacy of the pre-theoretical experienced world. However, it should not be seen as a showdown with Scientism, which has its own necessity and value in the world.

As the subject area opens up to countless unfoldings of the case is more left out than included. The ambition of the analysis is to develop sub-aspects as a possible basis for further development. Extensively, I have had to prove that Heidegger's universe of theory in particular is unfolding a conceptual world that seems to branch out to a degree where I have had to choose and leave out a lot. I have therefore chosen to concentrate on elucidating his understanding of the concepts of the being, language, art, science, dwelling and creation.

Forord

Forside-fotoet er taget på en vandretur i Åsted Ådal, hvor jeg for en stund delte skæbne med et træ. Jeg kunne have artsbestemt træet for derved at overvinde dets unikke særpræg og erkende det som et udtryk for lovmæssigheder. Jeg kunne have regnet på dets beskaffenhed, bygning og levevilkår og foreviget det i tal. Da ville træet være forblevet en genstand for mig. Men i stedet skete der det, at jeg i et underfuldt øjeblik blev indfanget i et forhold til træet. Grebet af det eksklusive forholds magt var træet nu ikke længere et Det. Alt hvad der hører med til træet var til stede samtidigt. Dets farver, kemi og samtaler med stjernerne - Alt sammen i én helhed. (frit efter Buber, 1997, s. 25)

Fotoet af træet symboliserer for mig menneskets indfældethed i verden samtidig med at det rummer et politisk budskab om, at universet, og ikke mennesket, er universets herre. Mødet med træet gav mig en fornemmelse af, at noget underfuldt var på spil. Netop det at holde sig åben for underets mulige komme er et ideal, der der går igen i dette speciales holdning til skrivning.

Velkommen til mit speciale - Dit rum at tænke i.

Indhold

1. Indledning	4
Præsentation af specialet	4
Præsentation af de to forfattere	6
Mathilde Walter Clark	6
Niels Fredrik Dahl	6
Baggrund for specialet	7
Egen forforståelse	8
Undren som thaumazein og aporia	9
Visdom som phronesis og sophia	10
Skrivning som meningsmodtagelse og delicate problem	10
Problemfelt og problemformulering	12
Problemformulering	15
2 Metodiske overvejelser	16
Specialets filosofiske ståsted	17
Ikke-konklusion som undersøgelsens resultat	18
Mig som pejlede undersøger og skrivende	18
Undersøger og skrivende	18
Pejling som arbejdsform	19
Fænomenologisk undersøgelse som dannelsesproces	20
Valg af teoretisk reference	20
Patisk praxis-orientering	21
At ankomme visdomssøgende og apofatisk til spørgsmålene	23
Opgør med intellektualisering og scientisme	25
Theoria og aletheia som udvidelse af rationalitetsbegrebet	25
Soft data frem for hård data	26
Overskridelse af subjekt/objekt dikotomien	27
Udfordringer ved teori- og metodevalg	28
Forholdet mellem menneske, erfaring og fænomen	30
Fortolkning er beskrivelse og medieret beskrivelse	30
Sondring mellem teknik, metode og metodologi	31
Valg- og brug af empiri	32
3. Fænomenologiens historiske udvikling	34
Husserls transcendentale fænomenologi	35
Edmund Husserl (1859-1938)	35
Heideggers ontologiske og hermeneutiske fænomenologi	36
Martin Heidegger (1889-1976)	36

4. Poetry, Language Thought	37
Dvælen:	38
Værens kald	39
Videnskab som vildfarelse	40
Kreativitet som ontologisk begivenhed	41
Forholdet mellem mennesket og sproget	42
Kunstneren og kunstværket	44
5 Max van Manens fænomenologiske metodologi	45
Hvad er en fænomenologisk undersøgelse?	45
Intentionalitet	50
Hvad fænomenologi ikke er	50
Hvad fænomenologisk undersøgelse ikke er	51
Hvad en fænomenologisk beskrivelse ikke er	52
Validering af den fænomenologiske beskrivelse	53
Hvad er livsverden, levet erfaring og paradokset om at teoretisere det unikke.	53
6. Max van Manens 6 strukturelle pejlemærker	55
1) Turning to the nature of lived experience	56
2) Investigating experience as we live it	57
3) Reflecting on essential themes (Hermeneutic phenomenological reflection)	57
De 4 eksistentialer	58
At skelne mellem væsens-bestemte- og begivenheds-bestemte temaer	61
4) The art of writing and rewriting (Hermeneutic phenomenological Writing)	62
5) Maintaining a strong and oriented relation	62
6) Balancing the research context by considering parts and whole	63
7. Præsentation af datamateriale	63
Interview med Mathilde Walter Clark	64
Interview med Niels Fredrik Dahl	66
8. Bearbejdning af datamateriale	68
Sortering ved hjælp af de 4 eksistentialer	68
Spørgen med Heidegger	71
9. Eftertanke: Mulige videre veje for egen skrivning	72
Genskrivning - Hvad forstår jeg nu?	76

1. Indledning

Præsentation af specialet

Dette speciale belyser hvad der synes at kendetegne det, som forfattere beskæftiger sig med, og erfarer som skrivning. Specialet udspringer af en dyb interesse i at forstå hvad skrivning er, og hvordan man filosofisk kan forstå- og praktisere skrivning som som en undrings-drevet, visdoms-søgende og menings-modtagende aktivitet.

Gennem en eksistentiel- fænomenologisk og hermeneutisk bevægelse undersøges to forfatteres levede erfaringer med henblik på at opnå indsigt i, hvad det at skrive er for dem. Med en ambitionen om at skrive frem, hvordan skrivning erfarer i sin umiddelbare før-refleksive form bruges de to forfatteres specifikke partikulære erfaringer som eksempler, der peger tilbage på det generelle, der udgør skrivningens væsen.

Hensigten er, at undersøge skrivning så tæt på selve erfaringen som muligt og så vidt muligt at undgå, at undersøgelsen sløres af teori eller andre former for forudgående fortolkning, samt at gøre tilnærmelser til en forståelse, der rækker dybere end til skrivningen som noget, der foretages af den skrivende, men hvor der også spørges, hvad skrivning er i sig selv.

Specialet giver indblik i, hvad forfatterne Mathilde Walter Clark og Niels Fredrik Dahl peger på som fundamentale logikker for deres skrivning. Min interesse i de to forfattere er overordnet at undersøge, hvilke intuitive processer de læner sig ind i i skriveøjeblikket. Det bruger jeg til at pege på væsensforhold, som kunne tænkes at være tilstede i forfatteres skriveprocesser generelt. Ikke fordi jeg kan bruge det som lovmæssigheder til at udarbejde retningslinjer efter, men fordi jeg ved at låne, og så at sige 'leve', forfatterens erfaringer forhåbentlig kan bruge det som en styrkelse af min egen intuition i forhold til at mærke, hvad skrivning er.

Undersøgelsen forankres fænomenologisk og hermeneutisk i den nulevende hollandsk fødte og i dag canadiske filosof Max van Manens metodologi, som den er beskrevet i værket *Researching Lived Experience - Human Science for an Action Sensitive Pedagogy* (1997). Van Manen beskæftiger sig med skrivning som en måde at finde ind til det væsentlige, som udgør et fænomens grundlæggende natur. Han skriver i kraft af en filosofisk-poetisk

stemthed, og selvom hans metodologi hverken tilbyder en bestemt teknik eller skudsikre retningslinjer, så mener jeg, at den kan være til hjælp, når jeg vil gøre fænomenet skrivning levende og beskrive skrivningens væsensforhold og meningsfulde betydning på en måde, som traditionel videnskab ikke kan indfange.

Endvidere løftes undersøgelsen filosofisk af indsigter fra den tyske filosof Martin Heidegger(1898-1976) - og særligt værket Poetry, Language, Thought (Heidegger 1971), hvor Heidegger undersøger filosofi som en poetisk form for tænkning. Undersøgelsen trækker endvidere sporadisk på den østrigsk fødte og senere tyske filosof Martin Bubers(1878-1965) dialogiske filosofi om grundordene Jeg-Du og Jeg-Det.

Med afsæt i van Manens metodologi forener specialet del og helhed samt det kontingente og det væsensbestemmende, samtidig med, at det skaber bevidsthed om det signifikante i det taget for givne. (van Manen, 1997, s. 8).

Ud fra de opmærksomhedspunkter, som forfatterne forsyner mig med, leverer specialet en analyse der beskæftiger sig med bevidsthed, intentionalitet, perception, kropslighed, selvbevidsthed, intersubjektivitet og tidslighed. Det bruger jeg til at spørge ind til min egen skrivepraksis, for på den måde at få kvalificeret min undren, og gøre det muligt at ankomme til min egen skriveproces med et nyt blik.

Specialet stiller sig med sin fænomenologiske holdning kritisk overfor scientisme og forsvarer dermed for den før-teoretiske erfaringsverdens primat. Dog uden at det skal opfattes som et opgør med scientisme, som har sin egen nødvendighed og værdi i verden.

Da emnefeltet åbner for utallige udfoldelser af sagen er mere udeladt end medtaget. Analysens ambition er at udfolde delaspekter som et muligt grundlag for videre udfoldelse. Omfangsmæssigt har jeg måttet sande, at særligt Heideggers teori-univers udfolder en begrebsverden, der synes at forgrene sig i en grad, hvor jeg har måttet udvælge med hård hånd. Jeg har derfor valgt at koncentrere mig om at belyse hans forståelse af begreberne om værens kald, sprog, kunst, videnskab, dvælen og kreativitet/skabelse (creation) .

Præsentation af de to forfattere

Jeg har lyttet til 20 interviews (podcast og video), hvor forskellige forfattere fortæller om deres erfaringer med at skrive. Ud af dem har jeg udvalgt to, som i særlig grad vækker både en undren og forundring i mig men også en genklang, da indholdet i høj grad er resonant med mit eget ideal om, hvad skrivning er og bør være. Begge forfattere dvæler ved forholdet mellem skrivning, tid, rum, sprog og virkelighed hvilket giver anledning til filosofiske overvejelser om hvad der er på færde i skriveøjeblikket. Ligeledes åbner begge interviews for undren vedrørende skrivningens betydning for forholdet mellem tænkning, erindring og eksistens. Det gør de to interviews velegnede som empiri for min undersøgelse og som inspiration for min egen skriveproces og videre undren.

Mathilde Walter Clark

Den første forfatter jeg har valgt er den danske romanforfatter Mathilde Walter Clark. Mathilde er uddannet Cand.mag. i filosofi. og dansk fra Roskilde Universitet og New York University. Mathilde interesserer mig særligt, fordi hun retter opmærksomheden på skrivning som en proces om at finde ind til det grundlæggende menneskelige, fordi hun undersøger forholdet mellem erindring og virkelighed, og fordi hun stiller spørgsmålstejn ved, hvad det er for en dialog med verden, forfattere indgår i.

Niels Fredrik Dahl

Den anden forfatter, jeg har valgt, er den norske digter, romanforfatter og dramatiker Niels Fredrik Dahl. Niels er uddannet journalist og har modtaget flere litteraturpriser. Niels interesserer mig særligt, da han skubber til min forståelse af hvad sprog og sandhed er i forbindelse med at være et skrivende menneske. Desuden taler han om at være draget af uforståelige poetiske sætninger, hvilket er en fornemmelse jeg kender og undres over i mit eget liv, og som jeg forbinder med en uforklarlig værens-nærhed, som jeg ønsker at blive klogere på hvad er. Niels interesserer mig også fordi han undersøger følelsen af at han må kæmpe for sit sprog. Jeg er interesseret i at finde ud af, hvad det betyder, og hvordan denne kamp udspiller sig.

Baggrund for specialet

Motivationen for mit emnevalg er først og fremmest en lyst til at skrive filosofiske bøger og en forundring over den betydning skrivning og det skrevne ord har for min livsglæde og måde at være i verden på. Når Heidegger skriver, at sproget taler og kalder (Heidegger, 1971, s. 203), så vækker det en genklang i mig, da jeg altid har følt mig tiltalt af sproget og især skriftsproget.

Skrivning er en del af mit liv, ligesom lytning, tale og læsning er det - men på sin helt egen måde. Som teenager havde jeg pennevenner fra fjerne lande, som jeg delte min tanker med i form af breve. Jeg elskede fornemmelsen af, at stå med et uåbnet brev i hånden, og vide at der inde i kuverten lå tanker, som var tænkt et sted langt borte. Jeg elskede lyden af blyantens kradsen mod papiret, og den mystik, der opstod, når jeg lod et brev glide ind igennem postkassens smalle sprække, lukkede den røde klap og hørte lyden af brevet, der dumpede ned gennem mørket og landede i bunken, på bunden af postkassen, sammen med en masse andre kuverter, med en masse andre menneskers tanker, som de havde skrevet ned, og som nu skulle sendes ud i verden sammen med mine tanker. På den måde har skrivningens verden ofte for mig været, og er stadigvæk, porten til en nærværende og stemt væren til stede med hele mit væsen.

Det var som om, jeg kunne forbinde mig til verden på en dybere måde med det skrevne ord, end jeg kunne med det talte sprog. Den fornemmelse har jeg stadigvæk i mit voksne liv, hvor jeg erfarer at det skriftlige ord bærer mig til dybere indsigter og taknemlighed, imens det mundtlige ofte erfares mere som en afsporing, hvor jeg føler mig chanceløs i kampen om at finde de rigtige ord og nå at smide dem på bordet før min samtalepartner har skiftet emne.

Noget, som optager mig i forbindelse med mine skrivelser er fornemmelsen af, at jeg på én eller anden måde oplever, at jeg bliver klogere af at skrive det ned, som jeg allerede vidste i forvejen. Det undrer mig, hvordan teksten på den måde kan forekomme mig at være klogere end forfatteren. Nogle gange kan jeg blive i tvivl, om det egentlig er mig selv eller min modtager, jeg skriver til. Det får mig til at tænke på, hvad det egentlig er, jeg vil- og gør, når jeg skriver? Handler det om, at bevæge verden og ændre det, der er? eller er det nærmere et spørgsmål om, at bevæge mig selv i- og med verden? Hvad er det egentlig, jeg gør, når jeg skriver? og hvorfor er det så vigtigt for mig?

Idéen om at skrive bøger er noget, der langsomt er spiret frem i mig, og som har fået ekstra næring efter jeg er begyndt på filosofistudiet. Det er min drøm at skrive bøger, der kan fungere som undringsrum, hvor både jeg selv og læserne kan blive inspireret til at finde måder at forholde os til- og undre os over verden, livet og det at være menneske.

Jeg har gennem nogle måneder fulgt en skriveskole på mit lokale bibliotek. Her er jeg blevet præsenteret for forskellige skriveøvelser, som har til formål at gøre teksten mere spændende og interessant. Forforståelsen er, at det gør man ved at tilføje noget (spænding, overraskelse, etc) til teksten via kreative benspænd. Det kan for eksempel foregå ved at vi trækker et billedkort, hvor opgaven så bliver at skrive den genstand, som er på billedet, ind i fortællingen. Mine blev dog sjældent bedre af at implementere disse konstruktivistiske greb. Ofte endte det med, at jeg fik skrevet kvantitativt fyld ind i min tekst, hvor jeg egentlig selv vurderede, at jeg havde mere brug for at gøre teksten kvalitativt dybere. De bedste tekster jeg har skrevet er kommet til mig som intuitive indfald på tidspunkter, hvor jeg slet ikke havde til hensigt at skrive, men hvor jeg blot har ladet mig overvælde af livets underfundighed og hvor meningsfuldhed har tilstrømmet som en ubuden men kærkommen gæst.

Egen forforståelse

Forforståelsen er udgangspunktet hvorfra ny forståelse udvikles og betingelsen for, at ny forståelse muliggøres (van Manen, 1997, s. 46) Derfor finder jeg det hensigtsmæssigt at forholde mig til min egen forforståelse inden jeg påbegynder undersøgelsen.

Når jeg skriver, at de to interviews er udvalgt fordi de lever op til mit eget ideal om, hvad skrivning er og bør være, så skylder jeg læseren at uddybe, hvad dette ideal er. Præciseringen heraf vil samtidig udgøre det udgangspunkt, hvorfra jeg selv må foretage en epoché, for at min egen stivnede forståelse ikke stiller sig i vejen for fænomenet selv. Epoché er et græsk ord, som betyder afståelse eller at holde sig væk fra (van Manen, 2014, s. 2015). Indenfor fænomenologien bruges begrebet om processen at optø dagligdagens selvfølgelighed og teoretiske gestaltninger. At skrive filosofisk forbinder jeg med at skrive undrings-drevet, visdoms-søgende og menings-modtagende. I det følgende forklarer jeg, hvad jeg forstår ved undren, visdom og mening.

Undren som thaumazein og aporia

Thaumazein er et begreb forbundet med den græske gud Thaumaz, som var søn af havet og jorden. Thaumazein er en bevægelse, hvor man befinder sig i en mellemzone mellem det sikre og det usikre. Dette kan enten resultere i mødet med det skønne underfulde - måske kunne det her være impulsen til et digt - eller med Intet i form af en grundløs tomhed. Sidstnævnte forestiller jeg mig kunne udmøntes i en skriveblokering, men måske også i et nybrud, der fører skrivningen i en ny retning. I begge tilfælde er der tale om en betydningsfuld eksistentiel vågenhed. (Hansen, 2018, s. 43-45) Undren er for mig nært forbundet med ydmyghed, taknemlighed og ærbødighed, hvilket jeg sammenkæder med den skønhedserfaring, som kan udløses af thaumazein.

Aporia er en anden form for undren end Thaumazein. Aporia kan bedst forklares som en forvirringstilstand hvor man er rystet ud af sin vante overbevisning (og søgende efter en ny overbevisning?) (Hansen 2018, s. 43) . Aporia forstår jeg som den impuls, der kan få mig til at skrive, fordi jeg ønsker at blive klogere på noget, der er uklart eller i vejen for mig.

Ud fra egen erfaring kan jeg genkende Finn Thorbjørn Hansens beskrivelse af undren som kommende fra en udtrykskraft, der ligger før sproget, som noget, der leder til en særlig form for stilhed, fordi noget uforklarligt taler til os, og som noget, der kommer af kærlighed. (Hansen, 2018, s. 43-46) Undren placerer sig i den forståelse i mellemrummet mellem kærlighed og visdom.

Jeg distancerer mig fra den naturvidenskabelige forståelse, hvor undren er en form for nysgerrighed drevet af kausal tænkning. At undre sig filosofisk er ikke det samme som at være nysgerrig eller undersøgende, men nærmere at være under-søgende med tryk på under. Jeg betragter de naturvidenskabelige discipliner som modsætning til filosofisk undren, da det i den kontekst handler om at være nysgerrig med det formål at opnå sikker viden. Min bekymring går på, at der logisk set ikke vil være noget at undres eller forundres over for den, der ved sig sikker. Hvor naturvidenskaben forsøger at komme undren til livs og ser den som en trædesten på vejen til viden, så finder jeg undren værdifuld i sig selv.

Den filosofiske undren ligner for mig at se den kunstneriske undren mere end den ligner den videnskabelige og pragmatiske undren. Jeg forstår den filosofiske undren som visdoms-søgende, hvor den videnskabelige og pragmatiske undren er videnssøgende.

Visdom som phronesis og sophia

Visdom er noget andet end viden. Når en samtale munder ud i fælles undren, så kan den siges at være visdomssøgende. Hvis den derimod handler mere om udveksling af spørgsmål og svar, så er den videnssøgende (Hansen, 2018, s. 18-19). Visdom søger at forstå, hvor viden søger at forklare.

Det græske begreb phronesis som på dansk betyder praktisk visdom eller dømmekraft handler om at have en intuitiv fornemmelse af, hvad der er på spil i den situation, man befinder sig i, og på baggrund heraf at være i stand til at handle omsorgsfuldt og betænksomt. I phronesis ligger en forståelse af, hvad det vil sige at være menneske, som gør at man føler sig etisk forpligtet til at handle hjælpsomt overfor andre, og at man har en naturlig opmærksomhed på det menneskeligt forsvarlige. (Hansen, 2018, s. 35-36).

Et andet ord for visdom er det græske ord sophia. Vi kender det fra philosophia, som i denne kontekst kan oversættes til kærlighed til visdom. Sophia forbindes med den græske gudinde, som symboliserede mødet med det guddommelige. Hansen beskriver sophia som en ontologisk erfaring og som en indsigt der kan opnås ved at bevæge sig forbi videnskabelig og epistemologisk tilgang og ud i "det åbne" (Hansen, 2008, s. 86).

Jeg forstår sophia som den kontemplative side af visdom, hvor phronesis forekommer mig at være mere handlingsorienteret. Med phronesis og sophia taler jeg således for skrivning som en eftertænksom, intuitiv og taktfuld bevægelse.

Skrivning som meningsmodtagelse og delicate problem

Når jeg bruger begrebet mening, så er det tænkt i en fænomenologisk forståelse, hvilket vil sige, at mening ikke er, at noget stemmer overens eller er til at forstå, men at noget opleves betydningsfuldt på et dybere eksistentielt plan. Mening er i den forstand ikke, at noget giver mening, men at det er meningsfuldt. (Hansen, 2018, s. 62)

Jeg distancerer mig fra socialkonstruktivistisk læringsteori (for eksempel Kenneth Gergen), hvor mening forstås som menneske- og kulturskabt. Den forståelse kalder Hansen for "The Meaning-Making-Paradigm" (Hansen, 2018, s. 37). I modsætning til dette er det min

overbevisning, at mening allerede findes i verden og at menneskets opgave ikke er, at skabe mening men at forløse allerede eksisterende mening.

Overordnet forstår jeg meningsmodtagelse som et anliggende om at finde ind til de meningsstrukturer der allerede er til stede i levede erfaringer, hvilket jeg forbinder med en intuitiv form for skrivning. Modsat forstår jeg meningsskabelse som fabrikation og tilføjelse af ny mening, hvilket jeg forbinder med en mere eksperimenterende og fantasi-drevet skrivning.

De gamle grækere anså meningsfuldhed for at være noget, der blev givet til menneskene fra guderne (Hansen 2018, s. 39). Jeg tror hverken på guder eller andre usynlige fantasivenner, men jeg tiltræder alligevel synspunktet forstået på den måde, at jeg forstår taknemlighed som en afledt effekt af meningsfulde øjeblikke, hvorfor de kan opfattes som en gave. Om man kan tale om, at der er en afsender, når vi modtager meningsfuldhed, står for mig som et uopklaret mysterium.

Meningsmodtagelse er i min forståelse en kontemplativ akt, hvilket bakkes op af Heidegger, når han skriver: "to think is to confine yourself to a single thought that one day stands still like a star in the world's sky" (Heidegger, 1971, s. 4). Her tilstrømmer meningsfuldhed som følge af en langsom og sensitiv dvælen ved tingene. På den måde bliver tålmodighed en dyd, som knytter sig til meningsmodtagelse, hvor meningsskabelse nærmere bygger på opfindsomhed som dyd.

Når jeg med dette speciale ønsker at udvikle et alternativ til den instruerende tilgang, jeg møder på skiveskolen, så taler jeg ud fra en forforståelse om, at skiveskolen er baseret på et meningsskabende paradigme, som jeg holder op imod mit ønske om et meningsmodtagende paradigme. Jeg forkaster ikke den meningsskabende tilgang, men da skrivning for mig er et eksistentielt anliggende, hvilket den meningsmodtagende tilgang understøtter, så er det den tilgang jeg taler for.

Når skiveskolen benytter sig af den meningsskabende tilgang, så tolker jeg det på den måde, at de betragter skrivning som et wicked problem, hvor jeg i højere grad betragter det som et delicate problem. Wicked problems håndteres ud fra en faglig viden, hvor løsningsforslag typisk vil handle om kreativitet og innovation. Delicate problems håndteres derimod ud fra en eksistentiel tilgang. Her vil fokus ikke være på løsninger, men på en

værens- og mysterieorienteret tilgang. (Hansen, 2018, s. 21-25) Man kan diskutere, om delicate problems overhovedet er problemer, da ikke på samme måde som wicked problems kalder på løsninger, men mere bare på, at man dvæler ved dem og forholder sig til dem.

Når jeg i skiveskolen blev præsenteret for eksperimenterende skriveøvelser, så tolker jeg det som et udtryk for en forforståelse om, at tekster er noget, der skal repareres. Derfor vurderer jeg, at skrivning i skiveskolens optik anskues som værende et wicked problem.

Wicked problems er komplekse problemer, hvor man ikke kan forudsige, hvordan forskellige løsningsscenarier vil falde ud. Derfor kan man heller ikke på forhånd sige, hvilken løsning, der vil være den rigtige. Det kunne være forklaringen på, at skiveskolen vælger en tilgang, hvor vi så at sige prøver os frem.

Da jeg på forhånd har en præference for den meningsmodtagende tilgang skal jeg være opmærksom på risikoen for, at jeg på grund af min egen forforståelse kan komme til at overse positive forhold ved den meningsskabende tilgang. Kan det virkelig passe, at kreative benspænd ikke kan føre til kvalitative nybrud og dybde? kunne man spørge.

Ligeledes skal jeg holde mig bevidst om, at dikotomien om meningsskabelse og meningsmodtagelse kan komme til at skygge for, at fænomenet bag begrebet skrivning kan vise sig, som sig selv. Jeg forholder mig derfor undrende i forhold til, om dikotomien overhovedet er gangbar.

Problemfelt og problemformulering

Jeg har nu forklaret, hvordan skrivning er et tema, der har fulgt mig, og som stadigvæk følger mig i mit liv, og hvordan det er et emne, der er kilde til glæde, taknemmelighed, undren og forundring for mig. I det følgende begrundet jeg, hvorfor jeg finder skrivning interessant som emne for et filosofisk speciale. Begrundelsen er struktureret som 6 spørgsmål, som specialet taler ind i og bearbejder forskellige aspekter af.

Hvad er det egentlig man gør, når man skriver?

Jeg ved hvad skrivning er, og alligevel ved jeg det ikke. Som jeg allerede har beskrevet, har jeg altid godt kunnet lide at skrive, og skrivning har altid været vigtigt for mig. Men hvad er det egentlig, der gør mig glad, når jeg skriver? og hvorfor har jeg denne intuitive

fornemmelse af, at skrivning er vigtigt? Jeg har tit fået at vide, at jeg er god til at skrive, men jeg har aldrig rigtig forstået, hvad det betyder. Hvad er det, man er godt til, hvis man er god til at skrive?

En pointe hos Heidegger er, at vi bør være opmærksomme på, at vi ofte taler i selvfølgheder. Når vi taler om at skrive, så omtales det oftest på en måde, hvor vi underforstået antager, at det er noget, alle ved hvad er. Samtidig tror jeg, at de fleste vil være enige med mig i, at skrivning er mere og andet end blot det, at sætte bogstaver sammen til ord, sætte ord sammen til sætninger og sætte sætninger sammen til skriftlige værker. Jeg har altså på den ene side en fornemmelse af, at jeg godt ved, hvad skrivning er, og på den anden side er jeg ikke lige umiddelbart i stand til at forklare det.

Hvad er forholdet mellem skrivning og virkelighed?

I skrivekolen var det som om, teksterne fjernede sig fra virkeligheden, når jeg lavede tilføjelser. Andre gange har jeg oplevet det modsatte. Skrivning synes på samme tid at være virkeligt og uvirkeligt. Man kan se litteratur som en fantasiverden, hvor man så at sige forsvinder ind i en bog, men for mig erfarer den verden, der findes i litteraturen nogle gange mere virkelig end virkeligheden selv. Jeg kan blive meget rørt og bevæget af litteratur, der har poetiske kvaliteter, og ligeledes har jeg flere gange oplevet, at mennesker er blevet rørte over breve, jeg har skrevet til dem. Jeg er interesseret i at finde ud af, hvad det er ved det skrevne ord, der (nogle gange, og andre gange ikke) kan virke så kraftfuldt på mennesker, hvad det er for en virkeligheds- og sandhedsforståelse, der er forbundet med denne kraft, og hvilken betydning skrivning og litteratur har for menneskers forhold til- og forståelse af virkeligheden.

Hvordan bliver ordene til, når man skriver?

Der sker noget, når sprog udmøntes som skrevne eller talte ord.

Når man laver kontrakter regnes det skriftlige ord ofte for mere gyldigt end det mundtlige, men samtidig kan det skriftlige ord i en fænomenologisk sammenhæng ses som en skygge af noget ædlere - nemlig fænomenet i sig selv. Ifølge Hansen størkner fænomenet, når det møder den kognitive intentionelle bevidsthed og ved hjælp af sproget gøres til et begreb (Hansen, 2018, s. 75). Hvis sprog fastfryser og, og det før-sproglige optør, hvad er det så egentlig, at sproget gør ved mennesket? Kan jeg overhovedet forstå- eller forholde mig til sproget, når jeg selv er født ind i det, og når det, som Heidegger ville sige, altid allerede er i

verden? og hvis jeg kan, er det så andet eller mere, end blot en manifestation af menneskets rationale?

Der sker altså noget med indtrykket bag begrebet, når vi udtrykker det i form af ord, men hvad er dette "noget", der sker? Jeg er interesseret i, om man kan kortlægge ordets tilblivelses-vej fra det før-refleksive til udtrykt ord?

Hvad er det for en dialog man indgår i, når man skriver en bog?

Litteratur er både dialog og ikke-dialog. Når man skriver, gør man det som oftest alene, og uden at læseren responderer øjeblikkeligt, som en samtalepartner typisk gør det i almindelig tale-dialog. Litteraturen kommunikerer og sætter spor i verden, men der er en tidslig og afstandsmæssig forskydelse, hvor forfatter og læser kun sjældent kommer til at mødes. På den måde kan et skriftligt værk betragtes som envejskommunikation. Samtidig kan man sige, at forfatteren er bundet af historiske og kulturelle forhold som gør, at skrivningen aldrig kan starte fra begyndelsen, men altid vil være en kommunikation, der så at sige stiller sig på skuldrene af tidligere forfattere og taler ind det, der allerede er. Man kan overveje, hvor skrivprocessen egentlig starter. Kan man for eksempel forestille sig et skriftligt værk, der ikke er et svar på noget? Jeg finder det interessant at overveje nærmere, hvad det egentlig er for en dialog eller ikke-dialog man deltager i, når man skriver en bog.

Hvad vil det sige at skrive klart og rent?

Jeg har flere gange hørt mennesker sige, at de har en hel bog inde i hovedet - men de ved ikke, hvordan de skal få den ud. Jeg kan nikke genkendende til denne fornemmelse af før-sprogligt indhold der venter på at blive forløst sprogligt. Det vil jeg gerne gøre på en måde, hvor jeg så klart og rent som muligt udtrykker de indtryk, som jeg ønsker at formidle. Men hvad er det i grunden for en forbindelse, jeg skal have skabt for at bane denne vej for det sproglige udtryk? Hvad er indtrykkets forhold til udtrykket? og hvad vil det i det hele taget sige, at et udtryk er klart og rent?

Hvad vil det sige at en tekst har dybde?

Jeg har opdaget, at jeg ofte har brugt ordet dybde, når jeg forsøger at forklare, hvordan jeg ønsker, at mine tekster skal være, men jeg må samtidig konstatere, at det står ret uklart for mig, hvad det egentlig vil sige, at en tekst har dybde. Det får mig til at tænke på, at vi kan have forskellige forestillinger om, hvad en tekst er, hvordan den opstår og hvilken funktion den har i verden. I den henseende kunne det være relevant at overveje, hvilken betydning

modeller om verden og livet får, for det, der inviteres til under overskriften skrivning? Det ser umiddelbart ud til, at skriveskolen, som jeg har deltaget i, er funderet i et menings-skabende paradigme, hvor den type skrivning, jeg ønsker at praktisere i højere grad falder indenfor rammerne af et menings-modtagende paradigme. Men hvad er det dybe i den forbindelse? og hvordan gør man sig modtagelig for det?

Problemformulering

Jeg har nu forklaret, at det er min intention, at kombinere mit filosofiske virke med et forfatterskab, samt at min forforståelse af filosofisk skrivning er, at det er en undringsbaseret og meningsmodtagende visdomssøgning. Samtidig har jeg skitseret nogle af de undringer jeg har i forhold til hvad skrivning generelt er. I den kontekst er det oplagt, at jeg bruger mit speciale til at nærme mig en dybere forståelse af, hvad skrivning egentlig er for noget.

Jeg stiller mig tvivlende overfor, om det analytiske, konstruktivistiske og instrumentelle arbejde med udvikling af skriveteknikker, som jeg kender fra skriveskolen, er konstituerende for den type tekster, jeg ønsker at skrive. På den ene side ønsker jeg at udskifte skriveskolens instruerende tilgang med en mere intuitiv tilgang, men på den anden side ønsker jeg samtidig at finde en måde at øve mig på, således at jeg kan skabe mere dybde i min skrivning. Jeg har med andre ord brug for at etablere en grundforståelse, som gør det muligt for mig, at læne mig ind i en mere intuitiv skrivestil uden at det bliver for instrumentelt. Undersøgelsen spørger derfor ind til, hvordan forholdet mellem den intuitive- og den teknisk instruerede side af skrivning kan forstås.

Mit overordnede formål med specialet er, at undersøge de to forfattere Mathilde Walter Clark og Niels Fredrik Dahl's levede erfaringer vedrørende skrivning for derved at kunne ankomme til min egen skriveproces med et nyt syn på hvad der er på færde før- efter- og i skriveøjeblikket.

Mit ærinde er ikke at komme frem til et endegyldigt svar eller en skudsikker metode - Det ville jo netop modarbejde ønsket om at skrive mere intuitivt og mindre instrueret. Specialets udfordring er overordnet at udfolde et fænomenologisk grundlag, hvorpå jeg efterfølgende kan leve mig ind i en skrivepraksis der med afsæt i praktisk visdom kan udgøre et alternativ til den analytiske og instrumentelle metode.

Undersøgelsens design er inspireret af van Manens metodologi, som tilbyder et filosofisk gelænder, der ikke fastlåser mig i en stram metodetilgang. Suppleret med Heideggers sprogunivers, som for mig er så nyt, at jeg ikke kan undgå at starte min tænkning fra nye steder, mener jeg at have et godt udgangspunkt for at få løftet min egen undring til nye dimensioner. Heideggers syn på filosofi som en poetisk form for tænkning (hvilket også bakked op af van Manen) synes at tale ind i min forståelse af skrivning som en intuitiv og undrings-drevet bevægelse. Jeg ønsker dog ikke at gøre filosofi til poesi, men at forstå hvad forholdet er mellem de to discipliner.

Specialets problemformulering er:

Med udgangspunkt i Max Van Manens praksisfænomologi og Martin Heideggers syn på filosofi som en poetisk form for tænkning samt interviews med forfatterne Mathilde Walter Clark og Niels Fredrik Dahl vil denne undersøgelse forsøge at svare på følgende spørgsmål: Hvad vil det fænomologisk sige at skrive på en måde, der får os ind i en undrings-baseret og meningsmodtagende visdomssøgen?

2 Metodiske overvejelser

Bag van Manens metodologi ligger en antagelse om, at fænomologisk og hermeneutisk forskning ikke kan adskilles fra skrivning (van Manen, 1997, preface) Allerede her får jeg min første pejling om, at skrivning har en betydning i verden. I forhold til mit projekt får skrivning på den måde en dobbelt betydning, da det både er genstandsfelt for min undersøgelse men også et praktisk værktøj til at undersøge fænomenet med. Jeg skal med andre ord bruge skrivning til at undersøge hvad skrivning er.

Specialets filosofiske ståsted

Dette speciale positionerer sig indenfor den eksistentielle fænomologi, da menneskets erfaringer er omdrejningspunktet, og da specialets grundlæggende antagelse er, at al viden er forbundet med før-refleksiv erfaring. Den eksistentielle fænomologi forstås med afsæt i Max van Manens metodologi. Ligesom van Manen trækker specialet på indsigter fra Martin Heidegger, som forstår fænomologien ontologisk, hvilket vil sige, at undersøgelsen drejer sig mere om det, som erfaringen peger tilbage på, end om erfaringen selv. Dermed

betragtes skrivning som værende indfældet i de meningsstrukturer der binder livsverdenen sammen.

Som mulighedsbetingelse, for at undersøgelsen kan finde sted, tiltrædes fænomenologiens overbevisning om, at der findes en verden, som er på en bestemt måde, og at fænomener findes og kan vise sig selv uafhængigt af mennesket. Dog kan fænomenet aldrig adskilles fra mennesket, da det, der viser sig altid viser sig for nogen. Menneskers subjektive erfaringer af skrivning er ikke specialets hovedinteresse om end de får en del spaltepads, da undersøgelsen er afhængig af dem som veje, der kan lede til skrivningen som den viser sig i sig selv.

Med van Manens- og Heideggers forståelse af fænomenologien indarbejdes et hermeneutisk fokus i min undersøgelse hvormed jeg på det punkt distancerer mig fra den tyske filosof Edmund Husserl (1859-1938), som regnes for at være ophavsmanden til den fænomenologi, vi kender i dag. Jeg anerkender dermed, at min undersøgelse bygger på en forudsætning om, at mennesket er i stand til at overskride egne forudfattede meninger og forforståelser. Jeg afholder mig fra, at vurdere i hvilken grad dette er muligt, men tiltræder van Manens pointe om, at det paradoksalt nok kan være et problem, at vi på forhånd ved for meget, og at bevidsthed om egen forforståelse kan åbne op for adgang til mulige nye forståelser (van Manen, 1984, s. 46). Van Manens forståelse er her inspireret af den tyske filosof og hermeneutiker Hans-Georg Gadamer (1900-2002). Jeg forstår i den optik min forforståelse som de rødder hvorfra ny forståelse kan spire. Man kunne med andre ord sige, at min forforståelse er den fortid, som omfordeles i fremtiden. Det er altså min overbevisning, at forforståelse på én gang er både mulighedsbetingelse og barriere for ny forståelse.

Undersøgelsen benytter en filosofisk metodologi, som kan belyse strukturen af de to forståelser som i indledningen beskrives som henholdsvis den meningsskabende- og den meningsmodtagende tilgang. Her finder jeg, at den fænomenologiske sondring mellem den før-sproglige- og den teoretiserende forholdemåde til objekter og sagsforhold indfanger ryggraden specialets i problemstilling. Hos både van Manen og Heidegger udtrykkes det blandt andet som en metode- og teknik-kritik, hvilket understøtter specialets ærinde. Specialet sonder mellem to forskellige forståelsesbegreber- den naturvidenskabelige forståelse og den fænomenologiske forståelse - , som kan medvirke til, at vi ser forskelligt på spørgsmålet om teknik og om hvordan man øver sig i at skrive. De to forståelser lægger forskellige forhold til grund for vores iagttagelser, hvilket forklares i de følgende afsnit.

Ikke-konklusion som undersøgelsens resultat

At besvare problemformuleringen klokkeklart og procedure-agtigt ville være i strid med van Manens fænomenologiske ideal, som netop er, at efterlade undersøgelsen åben for yderligere udfoldelse (van Manen, 1997, s. 31). Det uddyber jeg i min fremlæggelse af van Manen, men jeg vil allerede nu begynde at tegne de første konturer til, hvilken type resultat læseren kan forvente af specialet. Mit succeskriterium er nemlig ikke, at nå frem til et endegyldigt svar, men at dvæle ved nuancer der vedrører spørgsmålet. Jeg forventer hverken at kunne fremlægge en fast konklusion, definition eller en handleplan. Til gengæld er specialets succeskriterium, at jeg kan forklare, hvordan undersøgelsen har gjort det muligt for mig, at ankomme til spørgsmålet om, hvad skrivning er, med ny undren og et nyt blik på, hvordan spørgsmålet kan stilles.

Mig som pejlede undersøger og skrivende

Undersøger og skrivende

Hvis man vil vide noget om, hvad et hus er, så får man forskellige svar alt efter om man spørger den, der har bygget huset eller den, der bor i det. På samme måde kan der være forskel på, hvordan det at skrive forstås af den skrivende og den der forsker i skrivning. Vi ser et eksempel på det i interviewet med Niels Fredrik Dahl som fortæller, at forfattere aldrig selv ville have fundet på begrebet autofiktion. Her er der altså nogen, som har undersøgt skrivning uden selv at være skrivende, hvilket har resulteret i, at de har teoretiseret sig frem til et begreb, som vækker disresonans hos den skrivende.

I kraft af min position som specialestuderende er den givne rolle, som jeg officielt har fået tildelt mest at sammenligne med forskerens. Når jeg alligevel insisterer på også at indtage forfatterens perspektiv, så begrundes jeg det med, at jeg ved at indtage forskerens perspektiv vil være belastet af fastfrosne teoretiske forforståelser, hvilket jeg netop med mit valg af den fænomenologiske tilgang har til hensigt at undslippe. Rent praktisk betyder det, at jeg skal spørge, indsamle data og fortolke som en specialestuderende, der samtidig er i verden som skrivende. Dermed ser jeg altså både mig selv som undersøger og som respondent for undersøgelsen. Med Heideggers begreber kan man sige, at jeg ikke kun

vil have blyanten *forhånden* (det observerende blik) men også *ved hånden* (brugende) (van Manen, 2014, s. 108), for på den måde at få et inderside-blik på, hvad skrivning er.

Pejling som arbejdsform

Min arbejdsform er pejlede mere end spejlende. Når jeg taler for den pejlede tilgang, så forstår jeg pejling, som det at dvæle ved noget på en berørt og tænksom måde, hvor man tillader fænomenet at være diffust, gådefuldt og uforklarligt. Med ordet fænomen henviser jeg til det græske ord *phainomenon*, som betyder det, der viser sig (eller kommer til syne for os). Hvor fænomenet er tingens eller sagsforholdet, som det viser sig for os i sig selv, så er begrebet et sprogligt udtryk for vores tanker og sansninger. Begrebet er med andre ord vores måde at begribe det, der viser sig for os. Pejling er noget andet end spejling. Hvor spejling er, at reflektere det, vi ser med vores analyserende og forklarende bevidsthed, så tager pejling afsæt i, hvad jeg vil kalde en begrebsligt frigørende filosofisk undren (Hansen, 2018, s. 28). Den tilstand man befinder sig i, når man undres filosofisk kaldes også for "at stå i det åbne" (Hansen, 2008, s. 15-22), hvilket indebærer at lytte nærværende og tænke fra andre steder uden at ville føre samtalen et bestemt sted hen.

Når jeg vælger at lægge fra land med sondringen mellem pejling og spejling, så er det fordi jeg ønsker at slå en ydmyg og ærbødig tone an, hvor det fra begyndelsen gøres tydeligt, at mit ærinde hverken er, at bemægtige mig- og herske over sproget (Heidegger, 1971, s. 213), at spejle konstaterbare fakta og drive teoretisk rovjagt på sandheden eller at konstruere mening i en subjektivistisk forstand. Dette speciale handler ikke om at tale *om* verden (forklarende tilgang), som man gør i en naturvidenskabelig undersøgelse, men om at *tale* *verden* (forstående tilgang) ved at lade sproget og fænomenet selv tale (Manen, 1984, s. 39), og om at ære og respektere sandheden ved at lade det være op til sandheden selv at hænde.

Fænomenologisk undersøgelse som dannelsesproces

Fænomenologisk undersøgelse opbygger undersøgerens personlige indsigt og evner til at forholde sig til andre med dyb eftertænksomhed (thoughtfulness) og behandle andre med taktfuldhed (tact) (van manen, 1997, s. 7). På den måde kan man sige, at der ud over en undersøgelse også foregår en form for dannelse af den, der foretager undersøgelsen.

Ligesom van Manen, forstår jeg dannelse med Gadammers *bildung*-begreb, som svarer til det græske ord *paideia*. Van Manen beskriver undersøgelsen, som en curriculum for at være og

blive (van manen, 1997, s. 7). I den forståelse kan min egen transformation i løbet af processen med at skrive dette speciale anskues som en indikator for, undersøgelsens progression. Da jeg forstår paideia som en åndelig tilgang til dannelse kan man sige, at specialets dannelsesbegreb er funderet i et visdomssøgende paradigme og ikke et videnssøgende paradigme.

Valg af teoretisk reference

Bakket op af Heideggers kritik af det moderne samfund (Heidegger, 1971, s. xv) er det min vurdering, at samfundet i disse år i højere grad er styret af en naturvidenskabeligt funderet videnssøgning end en filosofisk funderet visdomssøgning, hvilket er forbundet med en risiko for, at vi glemmer den eksistentielle og åndelige dimension, hvorved mennesket glemmer hvad det vil sige at være menneske. I den sammenhæng finder jeg det både meningsfuldt og nødvendigt, at jeg som kommende filosof insisterer på en værenorienteret og visdomssøgende tilgang, hvilket gør Max van Manens fænomenologiske tilgang til et oplagt teorivalg.

Med van Manen bliver det muligt for mig at undersøge mennesket ud fra dets erfaring af livsverdenen. Det betyder, at når skrivning er genstandsfeltet for min undersøgelse, så er måden jeg tilgår det altså ikke ud fra statistikker, målinger, metodebeskrivelser osv., men ved at undersøge konkrete menneskers levede erfaringer med at skrive. Kritiske røster kunne anklage denne tilgang for at være subjektivistisk, hvilket i en vis forstand kan medgives, men hertil skal pointeres, at undersøgelsen tilstræber at finde ind til fænomenet, som det viser sig af sig selv, hvorfor den enes erfaring lige så godt kunne være den andens.

Med Heidegger får jeg en række nye begreber, som for eksempel Dasein-begrebet (der fjerner mennesket fra ligningen om eksistens) der gør det umuligt at starte tænkningen derfra, hvor jeg plejer. Ved at starte tænkningen fra et nyt sted bliver jeg opmærksom på det sted, hvorfra jeg hidtil har startet tænkningen, og den selvfølgelighed med hvilken jeg har været blind for at andre udgangspunkter har været mulige. Det kan samtidig være noget af en jungle, som ny Heidegger-læser at finde rundt i denne urskov af nye begreber, hvorfor jeg har benyttet mig af sekundære kilder - blandt andet Kim Gørtz (Tankens åbenhed, 2003) - for at få en forståelse af, hvad jeg kan bruge begreberne til, og hvordan Heidegger kan have tænkt dem.

Ud over van Manen og Heidegger, som er specialets primære referencer, låner jeg begreberne Jeg-Du og Jeg-Det fra Martin Bubers dialogiske tænkning, hvilket er en hjælp til at forklare flere af specialets pointer.

Patisk praxis-orientering

Det første vi må forstå er, at teori i en fænomenologisk forståelse knytter sig til levet erfaring. Undersøgelsen kan derfor ikke baseres på teori som noget, der kommer før levet erfaring og på den måde informerer praksis. Praksis kommer først, og teori forstås som noget, der efterfølgende, som et resultat af refleksion, forsøger at oplyse praksis (van Manen, 1997, s. 15)

Specialet sonder mellem praxis og praksis, hvor praksis er den formålsrationelle og instrumentelle forholdemåde mens praxis er en forholdemåde hvor aktiviteter anses for at være værdifulde i sig selv (Hansen, 2018, s. 62). Sidstnævnte er dette speciales erklærede ideal.

Jeg har valgt Max van Manens metodologi som min primære teoretiske reference, fordi den tilbyder en praxis-orienteret, fænomenologisk og hermeneutisk tilgang, der tager udgangspunkt i levet erfaring frem for en mere naturvidenskabelig eller konstruktivistisk (hvilket jeg ser skriveskolen som) tilgang, der ville tilføre refleksive lag, hvor det jeg ønsker er, at fjerne disse lag og søge ind mod de træk ved skrivning, der kan fortælle noget om fænomenets væsen - eller med andre ord, hvad det særlige ved skrivning er, der gør skrivning til skrivning. Fænomenologisk undersøgelse er hverken den induktive proces, der producerer empiriske generaliseringer, som derefter er formuleret eller indbygget i teorier (Van manen, 1997, s. 20), eller den deduktive proces, hvor spekulativ begrundelse er det bærende element.

Når jeg taler for en meningsmodtagende tilgang til skrivning, så bevæger jeg mig erkendelsesteoretisk inden for en praxis-ontologisk forståelse (Hansen, 2018, s. 69), hvilket leder mig bort fra det handlekraftige og villende produktionsdomæne, som jeg forstår skriveskolen som. Praxis adskiller sig netop fra praksis ved at aktiviteten erfares som meningsfuld i sig selv og ikke som et middel til at nå frem til et bestemt produkt eller resultat. Jeg lægger på den måde op til, at skrivning er værd at gøre i sig selv uanset udfaldet.

At udføre fænomenologisk undersøgelse er ifølge van Manen at producere det, som han kalder "*action sensitive knowledge*" (van Manen, 1997, s. 21) Han bruger begrebet "pathic" (van Manen, 1997, s. 21) til at forklare hvad det indebærer. Begrebet "pathic" peger på, at verden har en inviterende egenskab. På samme måde som et glas koldt vand inviterer os til at drikke, eller en blød stol inviterer os til at sætte os ned osv, så har den fænomenologiske tekst også en inviterende egenskab, hvor den byder os at respondere dialogisk. Når han forklarer det på den måde, så forstår jeg det som et udtryk for, at hans tilgang er praxisorienteret, hvilket jeg har brug for, for at kunne opnå den sensitivitet og ydmyghed, som jeg ønsker skal være bærende kræfter i min undersøgelse. Samtidig vurderer jeg, at de to forfatter-interviews har patiske kvaliteter, da synes at kalde mig ind i en dialog.

Ordet patisk forklares i Den Danske Ordbog således: "som (på forhånd) tager parti for nogen eller noget; som ikke kan eller vil foretage en uvildig bedømmelse" (ordnet.dk) Her får begrebet en mere negativ klang end når det præsenteres af van Manen. Med Den Danske Ordbogs udlægning antages det, at en uvildig bedømmelse er mulig og det at være forudindtaget præsenteres som noget vi kan undslippe. Ved at tilslutte mig van Manens forståelse tager jeg på mig, at vi som mennesker altid er forudindtagede og jeg taler samtidig for et ydmygt, tillidsfuldt og ikke-dømmende forhold til verden. Det betyder ikke, at sluger alt hvad de to forfattere siger råt for usødet, men det betyder, at går med dem, for at se verden derfra hvor de står.

At ankomme visdomssøgende og apofatisk til spørgsmålene

Søgen efter det sande og det gode synes i vore dage i højere grad at basere sig på videnskab end på praktisk visdom. Den traditionelle forståelse af videnskab bygger på en antagelse om, at det skal være evidensbaseret for at være gyldigt, hvilket bekymrer mig, da væsentlige forhold i vores livsverden på den måde risikerer at blive overset. Her kan vi igen tænke på det åndelige, som jeg allerede har nævnt.

Jeg tilslutter mig Heideggers kritik af den måde den traditionelle videnskab ankommer til spørgsmålene på. Traditionelt ses verden som det objektive, hvor videnskaben har til formål at bevise, at menneskets subjektive forståelser af verden stemmer overens med den objektive virkelige verden. I den forståelse ankommer vi til spørgsmålet som subjekter, der ikke har direkte adgang til verden (Gørtz, 2003, s. 55) . Med Heidegger advokerer jeg for en

tilgang, hvor man ankommer til spørgsmålet i et mere nærværende forhold til verden og i en dybere indfældethed i verden.

I Heideggers forståelse er tænkning nært forbundet med at give sig hen til det underfulde, mystiske og uforklarlige. Synspunktet bakkes op af van Manen når han skriver:

“So, to believe in the power of thinking is also to acknowledge that it is the complexity and mystery of life that calls for thinking in the first place. Human life needs knowledge, reflection, and thought to make itself knowable to itself, including its complex and ultimately mysterious nature.” (van Manen, 1997, s. 17)

Når jeg finder dette citat relevant, så er det fordi jeg ser en mulighed for, at kaldet fra det mystiske er et kald, der kan besvares med skrivning. På den måde foreslår jeg skrivning som en måde at tænke på. Her kan vi igen mindes sondringen mellem den naturvidenskabelige nysgerrighed som én måde at tænke på, hvor jeg forstår citatet som et udtryk for en anden måde at tænke på. At lade sig lede af det gådefulde i livet er en meningsmodtagende bevægelse, og et udtryk for den type tænkning, som jeg ønsker skal være til stede i skriveprocessen. Specialet kan således forstås som et forsvar for det gådefulde.

For van Manen er skrivning en fundamental del af den hermeneutiske fænomenologi. Han skriver ligefrem, at undersøgelse og skrivning er for to sider af samme sag (van Manen, 1997, s. 7). Her får jeg altså en pejling om, at skrivning kan forstås som en søgende bevægelse. Og når han efterfølgende omtaler “the reflective nature of writing”, ser det ud til, at han betragter skrivning som en måde at tænke på. Her bliver jeg nysgerrig på at finde ud af hvor bevægelsen starter. Er det mon skrivningen, der generer tankerne eller tankerne, der genererer skrivningen?

Jeg læser den hermeneutiske fænomenologi, med dens fokus på blotlægning af forforståelser, som en opfordring til forskeren om, at indtage en ydmyg position, hvor der netop er lydhørhed for det gådefulde. Tanken om ikke at ville bevise egne overbevisninger, men i stedet åbne sig for, at verden selv kan vise sig, ser jeg som en mulighed for at øve mig i, at overskride egne lyttepræferencer ved at lade mig lede af mysteriet.

Når Martin Buber sondrer imellem at være i et Jeg-Det forhold til verden og et Jeg-Du forhold til verden, så er Jeg-Det en beskrivende tilgang, hvor man betragter sig selv som et subjekt,

der har at gøre med et objekt, hvorimod Jeg-Du er et forhold mellem to subjekter, der åbner sig for sig selv, hinanden og verden (Buber, 1997, s. 22) . Det kan virke overraskende, når Buber skriver, at man ikke kun kan have et Jeg-Du forhold til et andet menneske, men også til et træ (Buber, 1997, s. 25), men det er netop hvad jeg forstår ved at være i verden på en mysterievenlig og dermed visdomssøgende måde. Her kan man med Buber sige, at mysteriet er verdens store Du.

Den fænomenologiske opgave bliver nu, at gøre det forståeligt, som findes hinsides sprogets grænser. At sætte ord på det, der ikke findes ord for. At formidle det uudsigelige. Her er jeg inspireret af begrebet apofatisk tænkning, som er en erkendelse af, at det at udsige det uudsigelige ville være at gå for langt. Derved får vi ikke blik for fænomenet som det selv viser sig. Derfor kan det nogle gange være bedre at sige, hvad noget ikke er, end hvad det er. Det kan med andre ord kaldes en negativ metafysik eller en negativ ontologi (Hansen, 2018, s. 50)

Den tilstand vi er i, når vi skuer ud i verden for ikke at gribe, men at blive grebet af det store Du, kan vi forstå med det græske begreb Theoria, som er en kontemplativ væren til stede og lytten til stilheden. Hvor teori handler om viden, så handler theoria om væren (Hansen, 2008, s. 297-298).

Opgør med intellektualisering og scientisme

I en praxis-ontologisk forståelse er sproget at betragte som et sløret medie gennem hvilket mennesket modtager ikke- eller før-sproglig meningsfuldhed (Hansen, 2018, s. 69). Det forholder van Manen sig til, når han skriver at: "...our actual experiences are literally "nothing". And yet, we seem to create some-thing when we use language in human science inquiry. " (van Manen, 1997, preface xviii). Her forholder han sig til relationen mellem sprog og erfaring således at vi med sproget skaber noget ud af et tilsyneladende ingenting. Van Manen pointerer samtidigt, at selvom vi kan skabe noget med sproget, så kan vores ord aldrig beskrive det, vi sætter dem på fyldestgørende. Det forklarer han med, at sproget er et kognitivt apparatur, der tenderer til at intellektualisere vores bevidsthed. (van Manen, 1997, preface xviii) . Det har jeg taget til efterretning, når jeg vælger at bruge forfatternes levede erfaringer i stedet for teori om hvordan man skriver. Valget om at bruge levet erfaring grunder således i et fænomenologisk ønske om at forsøge at bevæge mig hinsides teori og vise respekt for fænomenet skrivning som det viser sig af sig selv. Jeg bandlyser dog ikke

teori, men bruger det efterfølgende til hermeneutisk og dialektisk til at spørge ind til de erfaringer, som forfatterne udtrykker - ikke nødvendigvis for at finde svar, men i højere grad for at finde nye spørgsmål, jeg kan stille til min egen skrivepraksis. På den måde bevæger jeg mig væk fra den scientistiske holdning om, at der skal foreligge evidens for at noget er gyldigt og at der skal falde svar for at en undersøgelse er værdifuld. Samtidig tager jeg afstand fra den intellektualisering der kan betyde, at vigtige nuancer i livserfaringer går tabt fordi de sløres i forsøget på at teoretisere.

Theoria og aletheia som udvidelse af rationalitetsbegrebet

Fænomenologien rummer en intuitiv og erfaringsbaseret sandhedsforståelse, hvilket set ud fra naturvidenskabelige standarder om målbarhed osv kunne anses for at være for upræcis eller ikke valid. Van Manen benægter ikke naturvidenskabens værdi, men han (og nu også jeg) taler for en udvidelse af begrebet rationalitet. (van Manen, 1997, s. 16).

Van Manen kalder det naiv rationalisme at tro, at livet kan forstås intellektuelt og teoretisk klart (van Manen, 1997, s. 17). Mit møde med træet som ses på specialets forsidefoto ville jeg for eksempel aldrig kunne beskrive fyldestgørende ud fra intellektuelle og teoretiske termer. Fornemmelsen af mysterium, som fyldte mig ville gå tabt i disse beskrivelser. Van Manen taler derfor for en udvidelse af begrebet rationalitet, således at der skelnes mellem empatisk forståelse og rationel forståelse. (van Manen, 1997, s. 15).

Af det følgende citat fremgår det, hvordan van Manen forsøger at udvide forståelsen:

“To be a rationalist is to believe in the power of thinking, insight and dialogue. It is to believe in the possibility of understanding the world by maintaining a thoughtful and conversational relation with the world. Rationality express a faith that we can share this world, that we can make things understandable to each other, that experience can be made intelligible.” (van Manen, 1997, s. 16)

Her ser vi, hvordan det, som vi med Buber kan kalde det store Du, sættes i spil. Når van Manen skriver, at vi kan dele verden, og han samtidig skriver, at vi skal opretholde en tænksom og konverserende relation til verden, så hæfter jeg mig ved, at det er verden og ikke hinanden, vi er rettet mod. Jeg forstår det dog ikke som en venden sig bort fra hinanden, men nærmere som en fælles skuen ud og ind i verden.

Med en udvidelse af rationalitetsbegrebet bliver det muligt at forstå sandhed som hændelser, hvilket kan forklares med det græske ord aletheia, som er en intuitiv erfaringsbaseret sandhedsforståelse, hvor sandheden ikke er noget vi skal kalkulere og analysere os frem til, men en fornemmelse af at noget forunderligt og betydningsfuldt strømmer til os. Her ser jeg samtidig et behov for at udvide mit begreb om tænkning, da jeg forstår sandhedshændelser som båret af en mere sensitiv måde at tænke på. Jeg foreslår her det græske begreb theoria (Hansen, 2008, s. 298), som modsat teori er en visdomssøgende og værenorienteret måde at tænke på.

Soft data frem for hård data

Når van Manen taler om data, så skelner han mellem hard data, som er målbare og kvantitative data, og soft data, som er kvalitative, sensitive og sjæfulde data, der bringer livets meningsfuldhed til os (van Manen, 1997, s. 17-18).

Jeg anser den naturvidenskabelige tilgang for at være reflekterende på en hård måde, hvor undersøgelser afsluttes med lukkende facts, hvilket kan være godt til visse formål. Jeg er dog mere tiltalt af van Manens fænomenologiske tilgang, da den lægger op til en mere sensitiv måde at reflektere på. Jeg ønsker at lave en undersøgelse, der ikke lukker ned, men i stedet åbner op for nye mulige undringer og forundringer, hvilket jeg ser en mulighed for, ved at læne mig ind i van Manens teori.

Van Manen skelner mellem begreberne "doing research", som for eksempel kan være at indsamle data og fortolke indsamlet data og "theorizing", som handler om at italesætte vores reflektive forståelse af noget. Vi kan således bruge ny teori til at skabe nye resultater. I en naturvidenskabelig undersøgelse kan det umiddelbart synes lettere at afgøre, om der er fremskridt i forskningen, men van Manen pointerer, at den fænomenologiske undersøgelse også forsyner os med et fremskridtsbegreb, hvilket er, at gøre menneskelivet mere menneskeligt for at hjælpe mennesker med at forholde sig eftertænksomt og agere taktfuldt. (van Manen, 1997, s. 21). Med den argumentation mener jeg at kunne forsvare hvad jeg vil kalde en blød konklusion (tidligere nævnt som ikke-konklusion)- altså en konklusion, der bygger på soft data og som åbner op mod livsverdenen frem for at lukke ned i en mere analytisk og kausal tænkning. Af samme grund kalder jeg ikke specialets afsluttende afsnit for "Konklusion", men i stedet for "Eftertanke". Begrebet eftertanke forstår jeg som en

sensitivt dvælende tænkning, der både rækker undrende tilbage i undersøgelsen og skuer med blødt blik ud i en mulig fremtid.

Overskridelse af subjekt/objekt dikotomien

I den gængse videnskabelige terminologi ses ofte en distinktion mellem det subjektive og det objektive, der fremstilles som hinandens modsætninger, der indbyrdes udelukker hinanden. I fænomenologien forholder det sig anderledes. Når fænomenologen vender sig hen mod det fænomen, som han vil undersøge, så er han både objektiv, forstået på den måde, at han forsøger at blotlægge fænomenets væsen - altså det, som fænomenet er uafhængigt af beskueren, samtidig med at han er subjektiv, forstået på den måde, at han bruger sin opmærksomhed på en personlig og sensitiv måde, for at nå ind til fænomenets dybde og fylde. (van Manen, 1997, s. 20).

Her bliver distinktionen mellem visdom og videnskab igen relevant, da man kan sige, at fænomenologien er visdomssøgende, når den lægger op til at det objektive og det subjektive integreres, modsat naturvidenskaben, der er videnssøgende når den adskiller de to. Man kan sige, at fænomenologien søger en visdom, der abstraherer fra den vise ved at skue ud i verden, hvor naturvidenskaben søger en viden, der ejes af den vidende.

Udfordringer ved teori- og metodevalg

Metodisk betragter jeg fænomenologien som en intimiderende men samtidig hjerteåbnende aktivitet. Med den fænomenologiske tilgang anerkendes det, at man kan være allermost åben netop dér, hvor man er mest skrøbelig. Jeg betragter den fænomenologiske undersøgelse som en sigen ja til at være "broken open" (et udtryk jeg her låner fra Elisabeth Lesser's bog af samme navn), hvilket betyder, at forskeren må tage sin egen sårbarhed med på arbejde. Her kan vi igen tænke på sandhedsbegrebet aletheia, hvor vi må åbne os for at sandheden kan strømme til. Det indebærer at stå i det åbne - i mødet med intet - og have tillid til verden selvom der ikke er fast grund under fødderne. I det følgende præsenterer jeg en række opmærksomhedspunkter, som har til formål at kaste lys over, hvordan den nævnte sårbarhed kommer til udtryk.

Kritik af fænomenologien.

Jeg er bevidst om, at fænomenologien kritiseres for ikke selv at følge sine grundprincipper og for, at det derfor altid vil mislykkes at "lade sagen selv komme til syne" (Gørtz, 2003, s.

53) Når jeg vælger Max van Manen som min primære reference, så er det blandt andet fordi han tager denne kritik til efterretning. Det er i hvert fald sådan jeg forstår det, når han skriver, at undersøgelsen aldrig kan blive fyldestgørende og at der er et paradoks forbundet med den sprogliggørelse som det fænomenologiske skrivi er afhængig af. Det er med andre ord min vurdering, at jeg med Max van Manen har at gøre med en teoretiker, der lægger den sårbarhed og de problematikker, der er forbundet med hans egen teori åbent og ærligt frem for læseren. Jeg vil bestrebe mig på at gøre det samme i forhold til mit eget projekt.

Sproget har en indbygget barriere

Naturvidenskaben begår ifølge van Manen den fejl at de tror, at tænkning kan gøres transparent ved hjælp af sproget. Af det følgende citat udleder jeg, at han forstår sproget som noget, der i den henseende rummer et paradoks.

“Likewise, the language of thinking cannot be censured to permit only a form of discourse that tries to capture human experience in deadening abstract concepts, and in logical systems that flatten rather than deepen our understanding of human life. Much of social science produces forms of knowledge which fixate life by riveting it to the terms and grammar of forms of scientific theorizing that congeal the living meaning out of human living - until life itself has become unrecognizable to itself.”
(van Manen, 1997, s. 17)

Med denne pointe, hvor jeg hæfter mig ved begrebet “deadening abstracts” bliver det tydeligt, at vi med en teoretiserende tilgang paradoksal nok kommer til at fjerne os fra det liv, som teorien netop er et forsøg på at nærme sig. Jeg forstår den sproglige fiksering, han omtaler, som et slørende lag der lægges mellem fænomenet og den bevidsthed, som fænomenet viser sig for. Når han skriver, at livet ikke kan kende sig selv, så kunne det pege på, at det netop er dette sproglige slør, der ligger i vejen for livets klarsyn.

Med den pointe kan man betragte den fænomenologiske mission som en umulig opgave. Ser vi nu tilbage på min hensigtserklæring om at gøre op med intellektualisering, så kunne man i et selvkritisk og humoristisk perspektiv kalde mit projekt for et intellektuelt opgør med intellektualisering, hvorfor jeg ikke helt kan frisige mig for, at skyde mig selv lidt i foden.

Regulering spolerer den direkte erfaring af fænomenet.

Forskerens rolle er i forbindelse med en fænomenologisk undersøgelse at lade sig lede af fænomenet eller sagen selv. Fænomenologien er ikke en heuristisk disciplin, og reguleres processen for meget, så risikerer man, at erfaringen af fænomenet determineres af undersøgelsesmetoden. Man fjerner sig dermed fra fænomenet som det viser sig selv. (Gørtz, 2003, s. 52). Det betyder, at jeg som undersøger må udvise ydmyghed, forsigtighed og sensitivitet for på den måde at holde undersøgelsesrummet rent for forstyrrelser, der kan forringe fænomenets mulighed for at vise sig selv.

Kvalitet i fænomenologiske tekster

Med den fænomenologiske tilgang taler van Manen for en mere poetisk tilgang til sproget og en lyrisk rationalitet og sandhedsforståelse, hvor det undvigende til tider kan være det, der siger mest. I den forbindelse kan jeg ikke lade være med at tænke på, hvordan man mon ved, hvornår undvigelse gør en tekst dybere og hvornår det blot gør en tekst mangelfuld? Ud fra et fænomenologisk tankesæt, så antager jeg, at man må kunne kende den dybe tekst på, at den vækker en vis form for genklang i én, når man læser den, men jeg bliver opmærksom på, at netop det, at den fænomenologiske undersøgelse bygger på anelser, fornemmelser osv kan gøre, at man ikke på samme måde som i naturvidenskabelige undersøgelser kan argumentere for, om en tekst er god. Som van Manen også selv skriver, så handler præcision i den tilgang han taler for, jo mere om fortolkning end om måling (van Manen, 1997, s. 17) Det ser altså ud til at jeg må acceptere som et vilkår for min undersøgelse, at fænomenologien opererer med sine egne kriterier for kvalitet.

Forholdet mellem menneske, erfaring og fænomen

Fænomenologien handler om, hvordan verden og bevidstheden mødes, men der er ikke tale om en dualistisk forståelse, hvor verden og bevidstheden kan forstås som to forskellige entiteter løsrevet fra hinanden. En erfaring er altid nogens erfaring og en erfaring er altid en erfaring af noget. Jeg er ikke som sådan interesseret i erfaringen som nogens, men må alligevel starte ved den partikulære subjektive erfaring for derfra at bevæge mig videre til at se på erfaringen som en erfaring af noget. Mit hovedfokus er ikke på, hvad erfaringen er i sig selv, men en undersøgelse af det fænomen som erfares ved hjælp af erfaringen.

Jeg betragter således forfatterens erfaringer som åbninger hen mod et fænomen, og som en slags vinduer ind til fænomenets væsen. Erfaringerne kan fortælle mig noget om den mening, der er forbundet med fænomenet i den menneskelige livsverden. (Herholdt s. 80-81).

Fortolkning er beskrivelse og medieret beskrivelse

Jeg har noteret mig, at Van Manen peger på to forskellige typer af fænomenologiske beskrivelser. Jeg forklarer kort de to typer her:

- 1) Fænomenologi er på den ene side, beskrivelse af den gennemlevede kvalitet af levet erfaring

Her er altså tale om en direkte beskrivelse af livsverdenen som den leves. (van Manen, 1997, s. 25)

- 2) Fænomenologi er på den anden side beskrivelse af betydningen af udtrykkene for levet erfaring

Her er der tale om en formidlet eller medieret beskrivelse af livsverdenen i en mere symbolsk form. Her nævner han rødmen, tale, handling, kunst og tekst som eksempler på de omtalte udtryk (van Manen, 1997, s. 25)

Van Manens pointe med at indføre denne distinktion er, at bruge den til at fortælle, at når beskrivelsen er medieret af udtryk så ser det ud til, at beskrivelsen indeholder en stærkere grad af fortolkning. Samtidig skriver han, at der kan argumenteres for, at alle beskrivelser er fortolkninger.

Sondring mellem teknik, metode og metodologi

Van Manen skelner mellem metode og metodologi, hvor metodologien er det studie eller den teori, der ligger bag metoden (van Manen, 1997, s. 27-28). Metoder kan bevæge sig på tværs af faggrænser. For eksempel er interviewet en metode, der både bruges af journalister, terapeuter og etnografer med flere. Med rod i forskellige metodologier kan de forskellige faggrupper dog have forskellige filosofiske og epistemologiske perspektiver på, hvad et interview er og kan.

Teknik refererer til et bredere spekter af teoretiske og praktiske procedurer, som kan anvendes indenfor en bestemt metode. Teknikker er en slags procedurer, men de adskiller

sig fra procedurer ved at de indeholder et element af ekspertise. Teknikker udspringer af teknologier, som er større videnskabelige koncepter. (van Manen, 1997, s. 28)

Procedurer refererer til forskellige regler og rutiner forbundet med udføring og undersøgelse. De hjælper os med at bevæge os fremad og opnå noget. (van Manen, 1997, s. 28)

Når skriveskolen implementerer kreative benspænd som er bestemte greb med et bestemt formål eller resultat for øje, så forstår jeg det, at opgaven bliver stillet som en procedure, og min løsning af opgaven som en teknik.

Når vi taler om at interviewe eller analysere transskribering i forbindelse med en fænomenologisk undersøgelse, så indebærer det en bestemt form for interview og analyse, som kan ligne andre interviews og analyser, men som har rod i en særlig fænomenologisk metodologi. (van Manen, 1997, s. 28-29)

Det betyder altså, at jeg ikke kan behandle og analysere mit interviewmateriale på en hvilken som helst måde, men må være tro mod den fænomenologiske metodologi.

At være tro mod den fænomenologiske metodologi betyder blandt andet, at jeg ikke skal specificere på forhånd, hvad jeg vil vide fra teksten. Jeg må med andre ord ikke antage på forhånd at kende meningen i teksten. I stedet for at lede efter noget bestemt, så skriver van Manen, at man skal være "discovery oriented", hvilket betyder, at man ønsker at opdage, hvad et givet fænomen betyder og hvordan det erfares. På den måde kan man sige, at den fænomenologiske og hermeneutiske metodologi lægger op til at man tilstræber at tilgå undersøgelsen så presuppositions-frit som muligt. Derfor skal man også være meget forsigtig med at fastlægge procedurer og teknikker, da de kan ødelægge undersøgelsen ved at være prædeterminerende. (van Manen, 1997, s. 29)

Selvom man undgår teknikker og procedurer, så er der dog stadigvæk en måde, som den fænomenologiske undersøgelse foretages på. Heidegger italesatte det som at følge visse "skovstier" (van Manen, 1997, s. 29) for at nå til en "lysning", hvor noget kunne vise sig, afsløres eller klarlægges. Disse "stier" eller metoder kan dog ikke fastlægges og afmærkes på forhånd, men må opdaget eller opfindes som respons på det spørgsmål, som undersøgelsen drejer sig om. Det nærmeste van Manen kommer på at tale om teknikker er, når han skriver at "A human science researcher is a scholar: a sensitive observer of the subtleties of everyday life, and an avid reader of relevant texts...." (van Manen, 1997, s. 29),

men her kommer han altså heller ikke mere specifikt ind på, hvordan dette skal foregå. Man kan både argumentere for, at den fænomenologiske undersøgelse har en metode og at den ikke har en metode. Van Manen beskriver seks metodologiske temaer, som man kan bruge som praktiske tilgange til at udvikle en metode til sin egen specifikke undersøgelse. Han stiller disse temaer eller aktiviteter op i punktform, men pointerer samtidigt, at man hverken kan eller bør adskille og isolere punkterne eller følge dem mekanisk og proceduralt. (van Manen, 1997, s. 29). Jeg beskriver de 6 temaer i et særskilt afsnit, og gør allerede her opmærksom på, at specialets undersøgelse ikke er en udtømmende udmøntning af samtlige elementer (hvilket heller ikke er det, van Manen lægger op til), men at jeg har designet min egen undersøgelse med inspiration fra de 6 temaer.

Valg- og brug af empiri

Den amerikanske poet Charles Bernstein indleder kapitlet "The bound listener" i bogen "Attack of the difficult poems (2011) med ordene: "The alphabet is frozen sound", hvilket er en forklaring, som jeg finder resonant med både van Manen og Heidegger, som begge er opmærksomme på sprogets gestaltende egenskab. Med den fænomenologiske og hermeneutiske tilgang forsøger jeg at undgå teoretiske fastfrysninger af fænomenet. I forhold til valg af empiri betyder det, at jeg tilstræber at anvende empirisk materiale, der kommer så tæt på det før-sproglige og før-teoretiske som muligt.

Datamaterialet udgøres af en podcast og et video-interview. Jeg er bevidst om, at den prioritering kan anfægtes set i lyset af, at specialet taler for det skriftlige. Ifølge van Manen kan det dog være nemmere, at indfange det før-refleksive i det talte sprog end i det skrevne, da den skrivende kan have større tilbøjelighed til- og mulighed for, at tænke efter en ekstra gang og på den måde justere kognitivt.

Jeg har valgt at transskribere de to interviews for at give mig selv mulighed for at dvæle ved det sagte i både en skriftlig og en mundtlig udgave. Det har været i mine overvejelser at kontakte nogle forfattere med henblik på selv at lave interviews. Det endte jeg dog med at fravælge, da det ville være begrænset hvor mange interviews jeg reelt ville kunne producere. Fordelen ved den løsning havde været, at jeg selv kunne vælge hvilke spørgsmål, der skulle stilles, men her vurderede jeg altså, at det var vigtigere for undersøgelsen at have en større mængde materiale at vælge imellem. Her kan vi igen tænke på det patiske træk ved verden, hvor jeg altså har vægtet at have et bredt udvalg og derfra gå med det, der kalder mest på

mig. At lade andre stille spørgsmålene åbnede samtidig muligheden for at række ud over min egen forforståelse som jo er konstituerende for hvilke spørgsmål jeg formår at stille.

Når jeg vælger, at låne forfatteres erfaringer, så er det for at kvalificere det udgangspunkt, hvorfra jeg ankommer til mine egne spørgsmål. Derfor har jeg holdt mig selv op på ikke at antage forfatterens udtalelser for at være svar på mine egne spørgsmål, men at bruge dem til at stille mig selv nye spørgsmål. På den måde bruger jeg forfatterens erfaringer visdomssøgende som det udgangspunkt, jeg spørger ud fra.

Den undren og de spørgsmål, som forfatterens erfaringer forsyner mig med, bruger jeg til at sætte skrivning i et filosofisk perspektiv og derved forsøge at pejle mig ind på en filosofisk forståelse af, hvad det vil sige at skrive. Jeg forsøger her fra at placere mine egne erfaringer ved hjælp af de to forfattere samt relevant teori, som kan udfolde og udfordre det, jeg opfanger i de to interviews.

Jeg ved at særligt Martin Heidegger men også Max van Manen finder en særlig filosofisk dybde i genren poesi, hvilket gør mig særligt interesseret i den genre. Min undren i forhold til poesien afspejles i mit valg af respondenter, hvor de begge har erfaring med at skrive poesi. Jeg vil dog tilsigte at finde en balance, hvor jeg fastholder, at mit hovedfokus er på skrivning i sig selv uafhængig af genre, og jeg vil tillade mig at insistere på, at det ikke som sådan er distinktionen mellem de forskellige genrer, der er det interessante i mit projekt.

3. Fænomenologiens historiske udvikling

Inden jeg går mere specifikt ind i Max van Manens metodologi vil jeg gøre det tydeligt for læseren og mig selv, hvad det er for en teoretisk tradition, den stiller sig på skuldrene af. Jeg fremlægger derfor i det følgende, hvad jeg har forstået som centrale pointer i fænomenologiens udviklingshistorie.

Med Husserls transcendentale fænomenologi begyndte den tradition, som vi i dag kender som fænomenologi, og som Heidegger og van Manen både stiller sig på skuldrene af, men også distancerer sig fra. Det nye ved Husserls fænomenologi var, at han så bort fra

ideen om bevidsthed som noget, der er adskilt fra verden. I stedet lod han sine analyser dreje sig om den nære livsverden, hvor han så bevidstheden som en del af verden og verden som en del af bevidstheden. (van Manen, 2014, s. 88-96)

Kim Gørtz skriver om fænomenologien at: "...fænomenologien' er den manøvre i filosofien, hvor det lykkes at trække ikke blot det transcendent, men også det transcendentale, ind i immanensen. Det er det tidspunkt i historien, hvor tænkningen begynder at erfare sig selv som en transcendental mobilitet og perpleksitet." (Gørtz, 2003, s. 49). Det forstår jeg således at fænomenologien trækker på en metafysik, der udspiller sig som et anliggende mellem verden i sig selv og verden som vi erfarer den. Jeg forstår dette mellemområde som dér, hvor verden, eller fænomenet, viser sig for os.

Mulighedsbetingelsen for fænomenologien er ifølge Kim Gørtz, at mennesket er i stand til at tilsidesætte egne forudfattede meninger og forståelser, da det er nødvendigt for at tingene selv kan vise sig og lade sig erfare af mennesket. (Gørtz, 2003, s. 52). Fænomenologien antager således, at der er en bestemt måde, som verden er på uafhængigt af menneskets erfaring af den.

I det følgende præsenterer jeg kort Husserl, som i dag anses for at være fænomenologiens ophavsmand. Dernæst præsenterer jeg Heidegger, som udfolder en ontologisk og hermeneutisk forståelse af fænomenologien. Med Husserl og Heidegger får vi et udmærket blik for, hvor van Manens arbejde starter. Af andre, der har gjort sig bemærket indenfor den filosofiske fænomenologi, og også har påvirket van Manens tænkning, kan nævnes Hans-Georg Gadamer (1900-2002) der særligt gjorde fænomenologien til en hermeneutisk disciplin, Emmanuel Levinas (1906-1995) der er kendt for sin etiske tilgang til fænomenologi, og Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) der har gjort sig bemærket med sine analyser af kroppens fænomenologi. Flere kunne nævnes, men som med alt andet, så må man slutte et sted.

Husserls transcendentale fænomenologi

Edmund Husserl (1859-1938)

En fænomenologisk undersøgelse tager altid afsæt i livsverdenen. Husserl beskriver dette afsæt som "the original, pre-reflective, pre-theoretical attitude." (van Manen, 1997, s. 7).

Målet er at indfange fænomenet som det erfares før det gøres til genstand for refleksion. En

vigtig pointe fra Husserl er, at man ved at gøre sig bevidst om vores præ-refleksive erfaringers natur kan transformeres og opnå det, der i tysk filosofi kaldes for Bildung - altså den form for dannelse, som jeg tidligere har omtalt som paideia. (van Manen, 1997, s. 7) .

Med Husserls transcendentale metode insisteres der på, at fænomenologi er ren beskrivelse, og at fortolkning dermed ikke er en del af den fænomenologiske metode. Ifølge Husserl er fænomenologi altså ikke en hermeneutisk gerning (van Manen, 1997, s. 25). Ud fra et sådant synspunkt ville en indføring af hermeneutikken være en anerkendelse af intuitionens ufuldstændighed, forklarer van Manen (van Manen, 1997, s. 26) .

Kim Gørtz beskriver Husserls projekt som "et forsøg på at afdække den meningsfulde virkelighed på virkelighedens egne præmisser, og dermed ikke et forsøg på at "overvinde" virkeligheden gennem begrebets anstrengelse. "(Gørtz, 2003, s. 51). Jeg finder formuleringen om "begrebets anstrengelse" interessant, da han med den formulering peger på fænomenologien som en mere direkte forbindelse til verden. Når Husserl blev kendt for sin parole om at "gå til sagen selv" (Gørtz, 2003, s. 51), så forstår jeg også denne formulering som et udtryk for, at Husserl så en mulighed for at nærme sig verden i et mere direkte forhold end det, som den mere traditionelle begrebsliggende tilgang lægger op til.

Ud over at åbne sig for det, der viser sig selv, og beskrive tingene som de viser sig i vores erfaring, så handler Husserls projekt også om at undersøge de forudsætninger, der bevidsthedsmæssigt gør sig gældende for erfaringen. (Gørtz, 2003, s. 51). Husserls projekt er med andre ord epistemologisk anliggende.

Ifølge Husserl er al menneskelig bevidsthed intentionel, og den fænomenologiske opgave består således i at afdække forholdet mellem den intentionelle bevidsthed og fænomenernes mening. (Gørtz, 2003, s. 52). Det forstår jeg således at bevidstheden for Husserl ikke blot er en modtagende instans, men at der går noget forud for modtagelsen. Måden hvorpå vi griber det, som viser sig for os er dermed afhængig af, hvad vi i forvejen er rettet imod. Hvis vi bruger skriveskolen til at eksemplificere det med, så betyder det, at mit blik på skriveskolen er farvet af, at jeg gerne vil være forfatter, at jeg har erindringer om, hvad en skole er, at biblioteket, hvor det foregår giver mig nogle bestemte associationer etc.

Overordnet forstår jeg altså Husserls retning som en erkendelsesteoretisk fænomenologi. Senere har den fænomenologiske retning udviklet sig til en eksistentiel fænomenologi og med Heidegger, som vi nu skal se også som en ontologisk og hermeneutisk fænomenologi.

Heideggers ontologiske og hermeneutiske fænomenologi

Martin Heidegger (1889-1976)

Med Heidegger rives tæppet væk under den metafysik, der har hersket siden Platon og frem til Nietzsche, hvilket betyder at fænomenologien når en ny dybde og samtidig en ny kompleksitet. Transcendens må nu tænkes som bevægelsen fra det værende til væren (Gørtz, 2003, s. 106).

Heidegger, som var elev af Husserl, viderefører Husserls mission om at lade tingene fremstå som de selv viser sig, og gribe dem dér, men han mener ikke, at Husserls søgen stikker dybt nok (Gørtz, 2003, s. 53),

Ifølge Heidegger er fænomenologi: "to let that which shows itself be seen from itself in the very way in which it shows itself from itself" (van Manen, 1997, s. 33). Når han skriver "in the very way it shows itself", så er det hér han tilføjer en dybere søgning til Husserls teori. I Heideggers forståelse er fænomenologien nemlig mere et ontologisk projekt end et epistemologisk projekt (Heidegger 2017, s. 47). I stedet for at spørge, hvordan tingene viser sig for os i bevidstheden, så spørger Heidegger, hvordan tingenes væren viser sig som en afsløring af væren selv i tingenes visen sig for os. (van Manen, 2014, s. 105). På den måde gør han op med Husserls traditionelle måde at tænke i relationer og repræsentationer (Gørtz, 2003, s. 23).

Heidegger kritiserer filosofien for at bygge på onto-teologiske principper. Med sin bestemmelse af tænkning som lydhørhed overfor værens kald mener han at have overvundet metafysikken (Gørtz, 2003, s. 107+110) og ved samme lejlighed påvist at filosofien har nået sin fuldendelse. Når Heidegger kritiserer tænkere som Descartes, Kant og Leibniz for deres rationelle og kausale fokus, så er det fordi han forstår det at være på sikker grund som et udtryk for at være grundløs uden selv at vide det.

Heidegger viderefører sin pessimisme overfor den rationelle og kausale tænkning i en civilisationskritik der skyder med skarpt på det moderne menneskes brugende og

kalkulerende tilgang til verden. For Heideggers syn på fænomenologien betyder dette at spørgsmålet om værens mening bliver det vigtigste af alle.

I Heideggers analyse af tingenes fremtræden lægges der særligt vægt på den praktiske omgang med tingene. Ifølge Heidegger får vi en mere oprindelig forståelse, når vi forholder os til tingene gennem deres brug end når vi betragter dem gennem tematisk refleksion over dem (Heidegger 2007, s. 91).

4. Poetry, Language Thought

I indledningen spurgte jeg, om det er muligt at udtrykke sig klart og rent. Ifølge Heidegger er det klare og rene sproglige udtryk at finde i poesien (Heidegger 1971, s. xiii). Vi skal nu se, hvordan Heidegger i værket 'Poetry, language thought' forbinder filosofi med poetisk tænkning.

Kronologisk kommer denne del af den praktiske undersøgelse først efter min dvælen ved de to forfatter-interviews, men for at gøre det mere overskueligt for læseren har jeg vendt lidt op og ned på kronologien i min skriftlige fremstilling, således at jeg præsenterer teori-materialet allerede her.

Dvælen:

Heidegger afsøger kontinuerligt muligheden for, at mennesket kan træde ud af selvfølgelighedens blindhed, eller Gestell (Heidegger, 1971, s. xiii) som han også kalder det, og ind i en mere ægte form for tænkning. Her må vi forstå, at man kan dvæle på to forskellige måder. Den videnskabelige dvælen er en slags indslumren, hvor det moderne samfund med travled, ny teknologi og underholdning får os til at glemme den ægte tænkning. (Heidegger, 1971, s. 211).

"Poetically man dwells" (Heidegger, 1971, s. 211) skriver Heidegger, og netop dvælen er et centralt begreb som han vender tilbage til igen og igen. Når han skriver, at mennesket dvæler poetisk, så er det en sætning, som han låner fra den tyske digter Friedrich Hölderlin (1770-1843), som ifølge Heidegger har en særlig gave for poetisk tænkning. Hölderlin taler om dvælen på en måde, hvor det er nært forbundet med eksistens (Heidegger, 1971, s. 213)

og som jeg forstår det, så er det netop den form for værenstænkning, som Heidegger ønsker, at vi skal lade os inspirere af. Poetisk tænkning er altså i Heideggers forståelse den måde, vi kommer ind i den rigtige form for dvælen på.

“Building Dwelling Thinking”, skriver han uden at indsætte komma imellem ordene. I Bogens forord forklares det, at dette er et bevidst greb for at få læseren til at tænke de tre ord i sammenhæng. For Heidegger er det at være menneske at være på jorden som dødelig, at dvæle, og at bygge det, som hører med til at dvæle (Heidegger 1971, s. xiii). Jeg forstår det således, at den poetiske tænkning er det, der i sin kontemplative og ikke indslumrende form får os til at tage vores eksistens på os. Netop ved at vi gør op med videnskabens kausale og rationelle tænkning kan vi forstå det at være menneske som et spørgsmål om eksistens. Den poetiske tænkning kan vi med andre ord bruge til at forstå væren ontologisk, hvor selvet er en proces, eller et Dasein (der-værende) modsat den ontiske forståelse, hvor fokus ikke er på *at* vi er, men *hvad* vi er.

Ifølge Heidegger har mennesket glemt hvad væren er. Og ikke nok med det - vi har også glemt, at vi har glemt det. Her mener Heidegger, at det er poetens opgave, at minde os om det ved at vise os glimt af en autentisk verden (Heidegger, 1971, s. xv). Jeg forstår det således, at det er ved at frigøre sig fra det selvfølgeliges slør, at poeten kan udføre denne opgave. Som vi skal se i det næste citat forbinder Heidegger det at forholde sig til væren med at acceptere, at vi altid allerede er kastet ind i, eller indfældet i verden. Når han skriver, at verden verdener, så er mennesket en del af den bevægelse. Man kan altså betragte mennesket og verden som to sider af samme sag, eller som to processer der er infiltreret i hinanden.

“The world worlds, and is more fully in being than the tangible and perceptible realm in which we believe ourselves to be at home. World is never an object that stands before us and can be seen. World is the ever-nonobjective to which we are subject as long as the paths of birth and death, blessing and curse keep us transported into Being. “ (Heidegger 1971, s. 43)

Jeg forstår det således, at verdenen fuldbyrder sit formål uanset hvordan vi forholder os. Man kunne også sige, at vi kan ikke forhindre verden i at være en proces. Men det, der gør verden til verden for os er det samme som det, der gør os til menneske - nemlig det at vi forholder os til den i vores egenskab af at være et forhold der forholder sig til sig selv

(Dasein). Af samme grund skriver Heidegger, at stenen, planten og dyret ikke har en verden. Verden knytter sig altså til vores eksistens som er den måde at være på, der karakteriserer mennesket.

Værens kald

Det poetiske er kilden til menneskets kreativitet (Heidegger, 1971, s. xv) Det forklares med, at poeten stopper op og lytter til kaldet, som kommer fra væren. Det er nu poetens opgave at videregive dette kald. Det følgende citat viser, hvordan poeten lader sprækker stå åbne i værket, hvor igennem værens kald kan skinne.

“This setting forth of the earth is achieved by the work as it sets itself back into the earth...., the poet also uses the word - not, however, like ordinary speakers and writers who have to use them up, but rather in such a way that the word only now becomes and remains truly word. “ (Heidegger, 1971, s. 46)

Jeg læser det på den måde, at værket ved hjælp af disse sprækker, hvor ordet ikke bruges op, gør det muligt for værens kald at optø det, som har gestaltet sig i det jordlige for så at sige, at puste liv i det igen eller give det et strejf af sin oprindelige vibration tilbage. Her forstår jeg Heidegger som en apofatisk tænker, da han affinder sig med, at vi fornemmer et kald uden at han begynder at forklare nærmere, hvad der er på den anden side af kaldet. På den måde viser citatet samtidig hvordan Heideggers metafysik ikke er et spørgsmål om, at transcendere grænsen til det guddommelige, men at det er forbindelsen mellem det værende og væren, der for ham er det interessante.

Videnskab som vildfarelse

Som vi allerede har set, baserer naturvidenskaben sin virkelighed på observationer af den konkrete sanselige verden, og teori konstrueres på baggrund af disse observationer. I det følgende citat undersøger Heidegger forholdet mellem den videnskabelige teori og livet som det praktisk og historisk udfolder sig:

“By contrast, science is not an original happening of truth, but always the cultivation of a domain of truth already opened, specifically by apprehending and confirming that which shows itself to be possibly and necessarily correct within that field. When and insofar as a science passes beyond correctness and goes on to a truth, which means that it arrives at the essential disclosure of what is as such, it is philosophy” (Heidegger 1971, s. 60).

Når han her sonderer mellem sandhed og korrekthed, kunne det pege på, at bevægelsen kan gå begge veje. Først siger han, at videnskab ikke er en oprindelig hændelse, men at den er en kultivering af et sandhedsområde, der allerede er åbnet. I den forståelse kommer sandheden først. Men i sidste del af citatet åbner han op for, at videnskab kan række ud over korrekthed og blive til sandhed, når den ankommer til en essentiel åbning af sandheden. Det kunne i den optik pege på, at sandheden kan forstås som et bagtæppe af det oprindelige bag videnskaben, men at videnskabens vildfarelse trods alt ikke er værre end at det er muligt igen at synke ind i sandhed. Den sidste bevægelse benævner han som filosofi, hvilket kunne pege på, at den videnskabelige bevægelse, som leder fra sandheden til korrektheden er et vildspor hvis man ønsker at bevæge sig inden for filosofiens egne.

Med distinktionen mellem sandhed og korrekthed får jeg et begrebspar, som kan bruges i mine videre overvejelser om, hvad tekstlig dybde er. At det sande peger tilbage på det oprindelige, hvilket det korrekte ikke i direkte forstand gør, rejser spørgsmålet om, hvorvidt dybden kan siges at findes i det sande i højere grad end i det korrekte. Man kunne med andre ord spørge om det dybe mon er at finde i det oprindelige?

Citatet forklarer samtidig Heideggers begejstring for det poetiske, da man ikke kan klassificere et digt som korrekt eller ukorrekt. Der er i langt højere grad tale om en sandhedshændelse (aletheia), når man tilskriver et digt værdi.

For Heidegger er spørgen mere sand end at svare (Heidegger 1971, s. 60) og jeg forstår det netop således at poetens force er, at spørge uden at forvente et svar, men hvor det netop er det at spørge med forundring frem for med nysgerrighed der gør, at sandheden af og til åbenbarer sig i et flygtigt øjeblik.

Kreativitet som ontologisk begivenhed

Når Heidegger skriver, at sandheden etablerer sig i det, der allerede er (Heidegger 1971, s. 60), så rejser det spørgsmål om, hvad det er man gør, når man tænker kreativitet som meningsskabelse. Når jeg i skrivekolen får til opgave at skrive en overraskelse ind i min tekst, og efterfølgende erfarer, at teksten så at sige har mistet sin sjæl, så kan man med Heidegger argumentere for, at jeg bevæger mig væk fra sandhedens originale egne. Når vi samtidig har set, at Heidegger åbner muligheden for, at en bevægelse fra videnskabens egne tilbage til sandhedens egne kan ske, så forestiller jeg mig, at hvis jeg undervejs i skriveprocessen var kommet i kontakt med levede erfaringer af overraskelse, så kunne teksten muligvis have taget en drejning ind i sandhedens lysning.

Heidegger bruger ordet skabelse (Creation) om det at sandheden bringer det værende frem i det åbne. Han skriver om denne bringende frem : "As such a bringing, it is rather a receiving and an incorporating of a relation to unconcealedness " (Heidegger 1971, s. 60). Vi kan nu se, at skabelse ifølge Heidegger udspringer af modtagelse, men det er lidt mere kompliceret end som så.

Heidegger peger på to essentielle bestemmelser for skabelse:

- 1) "The dawning world brings out what is as yet undecided and measureless, and thus discloses the hidden necessity of measure and decisiveness " (Heidegger 1971, s. 61)
- 2) "But as a world opens itself the earth comes to rise up. It stands forth as that which bears all, as that which is sheltered in its own law and always wrapped up in itself" (Heidegger 1971, s. 61).

Verden forsøger altså at åbne det værende, hvor jorden forsøger at lukke det. Jeg forstår det således at sandheden konstitueres i splittelsen, hvor det værende på én gang åbnes op mod verden og lukkes ned mod jorden. Når sandheden hænder står det værende i det åbne i verden, men må sætte sig tilbage på jorden igen. Således etablerer sandheden sig selv i værket. Sandheden er med andre ord kun nærværende som en konflikt mellem oplysning og tildækning i modsætningen mellem verden og jord. Det handler ikke om, at løse konflikten og

ej heller om blot at rumme den. Tværtimod, skriver Heidegger, så er konflikten startet i det værende og det er dér, verden og jorden kan forenes. (Heidegger 1971, s. 60-61)

Det betyder dog ikke, at jorden er det samme som stof eller materialitet, hvilket får Heidegger til at indskyde, at kunstnerisk kreativitet (artistic creation) ikke må forveksles med håndværk(handicraft) - "Hence the appearance that artistic creation is also an activity of handicraft. It never is" (Heidegger 1971, s. 62), skriver han. Det som han her forklarer er, at det at producere en ting (equipment) er ikke i sig selv en garanti for at sandheden sker.

Forholdet mellem mennesket og sproget

I essayet *The thinker as Poet* ser vi, hvordan Heidegger selv tager poesens form til sig, når han udtrykker sig i noget, der ligner verseform:

"We are too late for the gods and too
early for Being. Being's poem,
just begun, is man"
(Heidegger, 1971, s. 4).

Når han skriver, at værens digt er mennesket, så ser det ud til, at han forstår mennesket som er et sprogligt redskab for væren. Jeg mener at kunne læse ud af sætningen, at mennesket er indfældet i sproget og man får tanken, at det er sproget, der bruger mennesket og ikke omvendt. Set i det lys, så må poetens opgave være at stille sig til rådighed for denne brug. Hvordan man stiller sig til rådighed får vi et forslag til, når han senere skriver:

"All our heart's courage is the
echoing response to the
first call of Being which
gathers our thinking into the
play of the world"
(Heidegger, 1971, s. 9).

Heraf læser jeg, at verden så at sige leger med os, og at der i denne leg findes et værens kald, som vi skal svare på. Jeg forstår det således, at poeten har en særlig evne til at høre

dette kald og svare på det gennem poesi. På den måde bliver poeten et medie, for dette ekko af værens kald. Poeten må altså både have et poetisk øre, således at han eller hun kan høre kaldet og en poetisk udtryksform, som kan bære ekkoet videre.

Når Heidegger skriver: "Singing and thinking are the stems neighbour to poetry" (Heidegger, 1971, s. 13), så forstår jeg tænkning som et poetiske øre og syngen som udtryksformen. Sammenligningen med sang får mig til at tænke, at den syngende sprogbrug har til formål at understøtte en ontologisk forståelse af verden, og at det er denne forståelse, som Han også ser i poesien. Dermed er svaret på værens kald nok ikke et svar i videnskabelig forstand, men nærmere en spørgen eller sigen, der bæres videre.

Det som Heidegger foreslår er altså, at sproget ikke bruges som et analytisk instrument. Her kan vi igen mindes hans kritik af den vestlige filosofi, der har tradition for at bruge sproget på en kausal og kalkulerende måde. Det interessante er for Heidegger, at man ikke kalkulerer sig frem til, hvordan et digt skal konstrueres. Poetens svar skal som nævnt ikke være et svar i videnskabelig forstand. Heidegger taler i stedet for en søgende men ikke villende indstilling, hvor poeten så at sige lader digtet komme til sig. Det udtrykker han således:

"we never come to thoughts. They come to us." (Heidegger, 1971, s.16).

At denne venten på tankerne ikke må være en utålmodig venten skinner igennem når han skriver: "In thinking all things become solitary and slow". Når han skriver sådan, så er det netop fordi, det er ud af intetheden som opstår i venten, at digteren lærer at modtage digtet.

Kunstneren og kunstværket

Ifølge Heidegger konstituerer kunstneren og kunstværket hinanden gensidigt. Det virker indlysende at kunstneren er kunstværkets oprindelse og at kunstværket selvsagt kun muliggøres af kunstneren. Interessant er det dog, at Heidegger også ser forholdet den anden vej rundt. Når han skriver, at det er kunstværket, der gør det muligt for kunstneren at blive kunstner (Heidegger, 1971, s. 17), så betyder det, at det ikke kun er kunstneren, der er kunstværkets oprindelse, men også kunstværket, der er kunstnerens oprindelse. Uden kunstværket ville kunstneren ikke være kunstner og omvendt.

Kunstneren og kunstværket er oprindelser på hver sin måde, og når Heidegger spørger, hvad kunst er, så undersøger han, om det kunne være syntesen som binder kunstværket og kunstneren sammen, og som er kunstnerens og kunstværkets fælles oprindelseskilde (Heidegger, 1971, s. 17-18). Heideggers pointe er, at når vi spørger, hvad kunst er, så bør vi tilslige at forstå kunst i sig selv løsrevet fra kunst-værket (Heidegger, 1971, s.18).

Vi kan have en tendens til at forstå kunstværker i kraft af deres tingslighed (for eksempel et maleri forstået som et lærred med maling på), men Heidegger spørger, hvad de ville være uden denne tingslighed (Heidegger, 1971, s. 19). Her spørger han videre, hvordan kunsten mødes af dem, der oplever den? "In the work of art something other is brought together with the thing that is made" (Heidegger, 1971, s. 19), skriver han, og det er altså dette andet eller mere, som er det interessante. Heidegger sandsynliggør, nemlig, at værket i dets tingslighed kun er en understuktur for det autentiske (det andet) (Heidegger, 1971, s. 20). Heraf forstår jeg, at for at et værk kan kaldes for kunst, skal det altså tilføre noget andet og mere end hvad det er i sin tingslighed.

5 Max van Manens fænomenologiske metodologi

Før undersøgelsen af de to interviews begynder, skal vi nu se nærmere på van Manens forslag til, hvordan man kan forstå, hvad det er, man skal igang med, når man vil lave en fænomenologisk undersøgelse.

Hvad er en fænomenologisk undersøgelse?

For at forstå hvad hermeneutisk fænomenologi er, må man aktivt udøve det. At begribe det intellektuelt er ikke det samme som at forstå det fra indersiden, pointerer van Manen (van manen, 1997, s. 8). Alligevel kaster han sig dog ud i et forsøg på at forklare, hvad en hermeneutisk fænomenologisk undersøgelse er. Her nævner han 8 punkter:

Fænomenologisk undersøgelse er studiet af levet erfaring.

At studere levet erfaring vil sige, at livsverdenen er undersøgelsens genstandsfelt. Det betyder, at det er de umiddelbare før-refleksive opfattelser af verden, som vi er interesserede i at indfange. Vi er med andre ord interesserede i at vide, hvordan dette og hint erfares af den, der erfarer det. Den type undersøgelse kan ikke forsyne os med teori,

som vi kan bruge til at forklare eller kontrollere verden med, men den kan muliggøre plausible indsigter, som kan bringe os i et mere direkte forhold til verden. (van manen, 1997, s. 9)

Fænomenologisk undersøgelse er forklaring af fænomener som de viser sig for bevidstheden.

Her skelnes der ikke imellem om det, der undersøges er noget, der reelt findes eller om det er opdigtet. Alt hvad der viser sig for bevidstheden er relevant at undersøge fænomenologisk. På samme måde gør det ingen forskel om fænomenet er målbart eller nærmere er noget der subjektivt føles. Bevidstheden er vores indgang til verden, og som van Manen pointerer så er det i kraft af bevidstheden, at vi allerede er forbundet til verden. "thus we can ever know must present itself to consciousness", skriver han. Jeg finder den formulering interessant, da han her omtaler fænomenet som noget, der kan præsentere sig for nogen - altså som noget der findes i verden uafhængigt af den, som det præsenterer sig for. Vi kan kun undersøge fænomener fordi de præsenterer sig for bevidstheden. Af samme grund mener van Manen at introspektion er umuligt, da man ikke kan reflektere over erfaring samtidig med at man erfarer. Vi kan ikke undersøge bevidstheden på samme måde som vi kan undersøge andre fænomener, da bevidstheden ikke præsenterer sig for sig selv. Man kan sige, at hvis jeg er bevidst om min egen bevidsthed, så er den bevidsthed der er bevidst ikke den samme, som den bevidsthed, den er bevidst om. Vi kan således nu konstatere, at fænomenologisk refleksion ikke er introspektiv men retrospektiv. (van manen, 1997, s. 10) I forhold til min undersøgelse af fænomenet skrivning, så efterlader denne pointe mig med et paradoks, da van Manen andetsteds skriver at hermeneutisk fænomenologisk undersøgelse og skrivning er aspekter af én proces (van manen, 1997, s. 7). Jeg skal altså på den ene side forholde mig til at undersøgelse er skrivning og på den anden side, ser det nu ud til, at jeg ikke kan skrive samtidig med at jeg undersøger hvad det vil sige at skrive.

Fænomenologisk undersøgelse er studiet af 'essence'.

En fænomenologisk undersøgelse spørger, hvad det er, der gør noget til det, det er. I mit tilfælde altså: Hvad er det, der gør skrivning til skrivning? Foruden denne essence, som kan oversættes til fænomenets væsen, ville fænomenet ikke være det fænomen, det er. Skrivnings væsen er med andre ord det, foruden hvilket skrivning ikke ville være skrivning. (van Manen, 1997, s. 10).

Et fænomens væsen er noget universelt, som kan beskrives gennem en undersøgelse af strukturen, der styrer forekomsterne eller bestemte manifestationer af væsenet af dette fænomen (van manen, 1997, s. 10). Det, som man gør, når man laver en fænomenologisk undersøgelse, er at søge systematisk efter disse interne meningsstrukturer, i levet erfaring, for at blotlægge- og beskrive dem. Man finder frem til fænomenets væsen ved at forholde sig intuitivt og indfølelse til partikulære detaljer som fremtræder i levet erfaring. Van Manen giver som eksempel en undersøgelse af børns læring. Her starter man med at se på en gruppe specifikke børns partikulære erfaringer med at lære. Det interessante er dog ikke hvordan netop denne gruppe børn lærer dette specifikke materiale, men hvordan læring generelt erfares (van manen, 1997, s. 10). Van Manen bruger både ordet "universal" og ordet "nature" til at beskrive, hvad essence er. På den måde bliver jeg klar over, at undersøgelsen er en bevægelse, der går fra det små, enkelte, specifikke, partikulære til det store, overordnede, generelle, almene.

At beskrive væsenet eller naturen af en levet erfaring tilstrækkeligt handler om, at beskrivelsen skal genvække eller vise os den levede kvalitet og betydning af erfaringen på en fyldigere eller dybere måde. (van manen, 1997, s. 10).

For min undersøgelse betyder det, at jeg starter ved to forfatteres specifikke erfaringer med at skrive netop deres partikulære værker, men det som min undersøgelse i sidste ende skal vise er, hvordan de to forfatteres erfaringer peger på noget, der gælder mere universelt for det at skrive. I princippet skulle det gerne ende med, at forfatterne kunne læse min gengivelse af deres egne erfaringer, og på den måde få et dybere kendskab til, hvad det egentlig er de gør, når de skriver. Samtidig skal jeg selv kunne genkende beskrivelsen, som en mulig erfaring for mig selv.

Fænomenologisk undersøgelse er beskrivelsen af erfaret mening, som vi lever det.

En fænomenologisk beskrivelse er en beskrivelse af mening beskrevet med afsæt i de erfaringer, som vi lever meningen igennem. Fænomenologen forsøger, at beskrive og fortolke disse meninger på en dyb og fyldig måde. Når van Manen skelner imellem fænomenologisk undersøgelse og andre undersøgelser af menneskelivet (for eksempel psykologiske, sociologiske eller biologiske undersøgelser), så skriver han, at den fænomenologiske undersøgelse skiller sig ud netop ved at den fokuserer på mening og ikke som andre undersøgelser på at forklare specifikke kulturer, historiske perioder, mentale typer, biografiske forskelle osv. Den måde, den fænomenologiske undersøgelse beskriver

mening på, er som meningen leves i vores livsverden - altså gennem vores eksistens i hverdagslivet. (van manen, 1997, s. 11)

Fænomenologisk undersøgelse er det humanistisk videnskabelige studie af fænomener.

Van Manen kalder den fænomenologiske undersøgelse for human science. I ordet videnskab ligger, at det handler om at vide. Van Manen forklarer, at når fænomenologi påstår at være videnskabelig, så skal det forstås i en bred forstand, da det er en systematisk, eksplicit, selvkritisk og intersubjektiv undersøgelse af et emne i levet erfaring (van manen, 1997, s. 11) Jeg forstår det således, at han ikke forsøger at tilslutte sig den kausal-tænkende, analytiske og rationelle videnskabelighed, som jeg i dette speciale forsøger at distancere mig fra, men at han blot ønsker at signalere, at der til trods for det er tale om en seriøs og grundig undersøgelse.

Fænomenologien adskiller sig fra poesi, da den eksplicit forsøger at artikulere mening gennem tekst der beskriver strukturel meningsindlejring i levet erfaring, hvor poesien efterlader os med tekster, der formidler mening implicit (van manen, 1997, s. 11). Når jeg i problemformuleringen skrev, at jeg ikke ønsker, at gøre filosofi til poesi, så får jeg her en pejling om, hvordan jeg kan orientere mig, for at holde mig på filosofiens sti.

Fænomenologien er selvkritisk, forstået på den måde, at den kontinuerligt undersøger sine egne mål og metoder for at være opmærksom på styrker og svagheder i undersøgelsestilgangen og de resultater, den afkaster (van manen, 1997, s. 11), og den fænomenologiske undersøgelse er intersubjektiv, da fænomenologen har brug for andre for at kunne udvikle et dialogisk forhold til fænomenet. Det er for eksempel læseren, der kan validere beskrivelsen af fænomenet (van manen, 1997, s. 11).

Fænomenologi er en human videnskab og ikke en naturvidenskab, da det er meningsstrukturerne i den levede menneskelige verden, der beskrives og altså ikke objekter, som ikke erfares meningsfuldt af en bevidsthed (van manen, 1997, s. 11).

Fænomenologisk undersøgelse er opmærksom udøvelse af thoughtfulness.

Thoughtfulness er et begreb, som van Manen bruger, når han omtaler den særlige attitude, der er nødvendig, for at udføre en fænomenologisk undersøgelse. Thoughtfulness er en omsorgsfuld, afstemt, kærligt bekymrende, opmærksom, undren over livet og hvad det vil

sige, at leve. En måde at undersøge på, som udmøntes gennem vores praktiske bekymringer og omtanke i vores daglige virke sammen med- og i forhold til andre mennesker (van manen, 1997, s. 12). Thoughtfulness lader sig ikke rigtigt indfange i en dansk oversættelse, der yder ordet retfærdighed, men i mangel på bedre oversætter jeg det til eftertænkksomhed. van Manen henter sine eksempler fra den pædagogiske verden, og her kan en fænomenologisk og eftertænkssom tilgang altså hjælpe pædagoger, lærere, forældre og andre med at forholde sig ansvarsfuldt og responsivt til de børn eller unge, som de skal tage sig af. Det er ved at benytte sig af en eftertænkssom tilgang, at det kan lade sig gøre, at praktisere det, som van Manen kalder for takt eller taktfuldhed (tact) (van manen, 1997, s. 12), som jeg forstår som den praktiske udmøntning af thoughtfulness.

Fænomenologisk undersøgelse er en søgen efter hvad det vil sige at være menneske.

van Manen bruger det at være kvinde som et eksempel på, hvordan en fænomenologisk undersøgelse handler om, at finde ind til det væsensnære menneskelige. At vide noget om, hvad det vil sige at være kvinde i moderne tid, er også at vide noget om, hvad det at være kvinde er i sin væsens forstand (løsrevet fra historie og kultur). En hermeneutisk fænomenologisk undersøgelse udfolder mulige måder at være kvinde på i forskellige kontekster som noget, der peger tilbage på det essentielle ved at være kvinde. (van manen, 1997, s. 12).

Van Manen peger også på en moralsk kraft, som er indlejret i fænomenologien. Her bruger han det at være far som eksempel. Når vi kan bruge fænomenologien til at sige, at faderskab handler om en bestemt forholdemåde til et barn, så åbnes der samtidig op for domme om at dette og hint ikke er måder at være far på. På den måde bliver fænomenologien altså en stræben hen imod at udfolde vores potentiale således at vi bedst muligt opfylder vores menneskelige væsen eller natur, eller som van Manen formulerer det: "to become more fully who we are" (van manen, 1997, s. 12). Her tænker jeg, at man må være ekstra påpasselig med hvordan man formulerer sig, da kritiske røster med en vis ret kunne spørge, med hvilken ret fænomenologen gør sig til moralens vogter.

Fænomenologisk undersøgelse er en poetisk aktivitet.

Når vi undersøger noget, kan vi normalt adskille resultaterne fra den måde vi opnår resultaterne på. Her gør van Manen opmærksom på en forskel da man i den fænomenologiske undersøgelse ikke kan adskille resultaterne fra selve undersøgelsen. Vi

ødelægger så at sige resultatet, hvis vi forsøger at konkludere løsrevet fra selve undersøgelsen. Her kan den fænomenologiske undersøgelse sammenlignes med et digt, hvor det heller ikke ville være hensigtsmæssigt at bede om et resumé eller en konklusion for at få en opsummering af, hvad digtets budskab er. På den måde ville digtet miste mening på samme måde som en fænomenologisk undersøgelse ville miste sin dybde og fyldighed, hvis man forsøger at adskille undersøgelse og resultat. (van manen, 1997, s. 13).

Når van Manen kalder den fænomenologiske undersøgelse for “a poetizing activity”, så er det ikke fordi vi skal skrive digte eller vers, men fordi det fænomenologiske værk ligesom digtet er en stemningsfuld fortælling, hvor vi forsøger at tale det originale i verden frem. Her handler det om autentisk at *tale verden* i stedet for abstrakt at tale *om* verden (van manen, 1997, s. 13).

Når van Manen skriver at: “We must engage language in a primal incantation or poetizing which hearkens back to the silence from which the words emanate” (van manen, 1997, s. 13), så hæfter jeg mig dels ved at stilheden ser ud til at spille en særlig rolle i den fænomenologiske undersøgelse, og dels ved at det som han beskriver er en bevægelse, der viser tilbage til noget. Som tidligere nævnt har jeg undret mig over, hvad ordet dybde betyder. Her tror jeg, at jeg har fundet en pejling i retning af, hvad det kan være, selvom van Manen ikke eksplicit bruger termen dybde i den specifikke sætning.

Når han videre skriver at: “What we must do is discover what lies at the ontological core of our being. So that *in* the words, or perhaps better, *in spite* of the words, we find “memories” that paradoxically we never thought or felt before” (van manen, 1997, s. 13), så får jeg en fornemmelse af, at dybet kunne være en metafor for “the core of our being”. Når han samtidig omtaler ordene som noget, der er i vejen eller på trods, så forstår jeg det således, at de erindringer, som han skriver, at vi paradoksalt nok ikke har tænkt eller følt endnu, har at gøre med vores eksistens, som vi mærker den før-refleksivt.

Intentionalitet

At teoretisere er en handling med det sigte at forbinde os til verden og blive ét med verden (van Manen, 1997, s. 5) Denne rettetthed kaldes med et fænomenologisk udtryk for intentionalitet. “In doing research we question the world’s very secrets and intimacies which

are constitutive of the world, and which bring the world as world into being for us and in us” (van Manen, 1997, s. 5) skriver Van Manen. Er være rettet mod verden er, at interessere sig for verden, og med Van Manen kan man ligefrem knytte undersøgelse sammen med kærlighed. Han siger ikke, at det er det samme, men henleder blot læserens opmærksomhed på den hengivenhed der ligger i at ville vide noget om verden og forbinde sig til den. Jeg forstår det således, at kærligheden er (eller kan være) den kraft, der driver os i retning af viden. Samtidig peger van Manen også på et etisk aspekt, hvor mødet med en andens svaghed, sårbarhed eller uskyldighed forpligter os til at undersøge hvad der kan bidrage til at understøtte den andens velbefindende. Denne situation kræver, at man vedholder en sensitivitet i forhold til den andens unikhed. (van Manen, 1997, s. 6). Her kan vi igen tænke på begreberne thoughtfulness og tact.

Hvad fænomenologi ikke er

For at afstemme og justere mine egne forventninger til, hvad den fænomenologiske undersøgelse kan og er, samt at få et realistisk billede af, hvad det er, jeg skal producere, så finder jeg det hensigtsmæssigt ikke kun at forholde mig til, hvad fænomenologi kan og er, men også hvad den ikke kan og er. I det følgende fremlægger derfor en række af Van Manens pointer, som forholder sig til, hvad fænomenologisk undersøgelse og fænomenologisk beskrivelse ikke er.

Hvad fænomenologisk undersøgelse ikke er

Fænomenologi er ikke en empirisk analytisk videnskab.

Den kan ikke bruges til at forsyne os med facts om, hvem, hvad, hvor, hvornår, hvor mange, i hvilken grad, under hvilke forhold osv. Det betyder ikke, at fænomenologien ikke er empirisk baseret på erfaring, men det er bare ikke induktivt empirisk afledt. Det hænger sammen med at fænomenologien bevæger sig ud over det partikulære. (van Manen, 1997, s. 21).

Fænomenologisk undersøgelse handler ikke om at producere empirisk generalisering eller retningslinjer (van Manen, 1997, s. 21). Derfor kan jeg for eksempel ikke bruge det til at sige, om den ene skrive-metode er mere effektiv end den anden, eller om bestemte teksttyper engagerer læserne mere end andre.

Fænomenologi er ikke blot spekulativ undersøgelse i form af verdensfjern refleksion.

Her skelner van Manen mellem vestlig og østlig metode. Den fænomenologiske metode er en vestlig metode, der henter indsigt om konkret levet erfaring ved hjælp af sproget, modsat østlige metoder der tenderer mere til at bygge på meditative teknikker til at opnå indsigt (van Manen, 1997, s. 22).

Fænomenologi er hverken ren specificitet eller ren universalitet.

Det, som man undersøger, når man laver en fænomenologisk undersøgelse, er hverken evigt og løsrevet fra nuet eller begivenhedsbestemt og udskifteligt uden intrinsisk værdi (van Manen, 1997, s. 23). Fænomenologien er i den forstand ikke en disciplin, der går til yderligheder.

Fænomenologi løser ikke problemer.

I en fænomenologisk undersøgelse kan man ikke stille et spørgsmål, svare på det, og derefter sige, at problemet er løst. Fænomenologiske spørgsmål svarer ikke på noget, der findes et definitivt og enkeltstående svar på. Fænomenologiske spørgsmål drejer sig om mening og betydning vedrørende bestemte fænomener. Den type spørgsmål kan ikke besvares endeligt eller fyldestgørende. Vi kan nærme os en dybere og rigere forståelse, men et endegyldigt svar er ikke et succeskriterium eller noget, van Manen anser for muligt. Undersøgelsen, der i sig selv også er svaret, kan kontinuerligt udfoldes (van Manen, 1997, s. 23). Jeg har forsøgt at indfange dette aspekt i min problemformulering, således at jeg ikke sigter mod at komme frem til noget endeligt, men i stedet at udfolde et grundlag for videre undren og fordybelse.

Hvad en fænomenologisk beskrivelse ikke er

Vi har allerede set, hvordan beskrivelse og fortolkning er vigtige elementer i fænomenologiske tekster, men hvordan kan man egentlig skelne imellem en fænomenologisk beskrivelse og andre beskrivelser? Hvad er det, der gør en fænomenologisk tekst til en fænomenologisk tekst?

Som allerede nævnt, så er det, som fænomenologiske tekster forsøger at beskrive, levet erfaring. Det gør de ud fra en grundlæggende antagelse om, at meningen med levet erfaring er skjult eller tilsløret (van Manen, 1997, s. 27). Van Manen nævner tre faldgruber, som kan få forsøget på at skrive en fænomenologisk tekst til at slå fejl (van Manen, 1997, s. 27). Dem forklarer jeg her:

- At sigte mod levet erfaring kan slå fejl, hvis man kommer til at forveksle den fænomenologiske interesse i levet erfaring med fx journalistisk eller biografisk skrivning eller man kommer til konceptualisere eller fremføre egne synspunkter.
- En tekst kan lykkes med at beskrive levet erfaring, men mislykkes med at belyse den levede mening i erfaringen. På den måde kan man sige, at man kommer ikke helt i mål med beskrivelsen.
- En tekst kan belyse, men uden at det, der belyses er levet erfaring. I stedet kan der være tale om at teksten skaber konceptuel klarhed eller forklarer mening teoretisk.

Her får jeg altså nogle forslag til, hvad jeg kan kigge efter, når jeg vil kvalitetsteste min beskrivelse. Jeg tænker dog, at jeg har den udfordring, at det kan være svært at vurdere det, som man selv har skrevet.

Validering af den fænomenologiske beskrivelse

Det fænomenologiske nik.

En god fænomenologisk tekst er i resonans med vores erfaring med levet liv. Van Manen forklarer det ved at bruge Buytendijks begreb om det fænomenologiske nik. Vi skal kunne nikke til beskrivelsen og på den måde tilkendegive, at vi genkender den beskrevne erfaring som én vi selv har, har haft eller kunne have haft. (van Manen, 1997, s. 27).

The validating circle of inquiry

“... a good phenomenological description is collected by lived experience and recollects lived experience - is validated by lived experience and it validates lived experience” (van Manen, 1997, s. 27), skriver van Manen. Det som han her beskriver er det, der også kaldes “The validating circle of inquiry”. Jeg læser det som en dialogisk tilgang til verden, hvor det at lave en fænomenologisk beskrivelse forudsætter, at man selv er i nær kontakt med livsverdenen og at der på én eller anden måde foregår en udveksling med verden for at nå ind til det væsentlige.

Ved at lede opmærksomheden hen på the validating circle of inquiry indfører van Manen samtidig et deltagerperspektiv. Fænomenologen kan ikke nøjes med at modtage oplysninger

eller beskue verden. For at blive dygtig til denne valideringsproces må fænomenologen forsøge selv at leve fænomenet (van Manen, 1997, s. 27) . I mine metodiske overvejelser så vi, hvordan jeg beskrev mig selv som både undersøger og skrivende, hvilket resonerer med denne validerings-cirkel.

Hvad er livsverden, levet erfaring og paradokset om at teoretisere det unikke.

Når jeg bruger van Manens metode, så indebærer det, at jeg tilslutter jeg mig en antagelse om, at mennesket bedst kan forstås ved at undersøge hvordan vi erfarer vores livsverden. For at undersøge hvordan fænomenet viser sig for mennesket, må man vende sig hen imod livsverdenen og tage udgangspunkt i levet erfaring. Derfor vil jeg bruge et par ord på at dvæle ved, hvad det er for en livsverden og erfaring, jeg skal vende mig mod, og hvilke mulighedsvilkår der gør sig gældende i den forbindelse.

Livsverdenen er vores indre liv, hvor vi subjektivt erfarer verden. I følge van Manen består livsverdenens basis af vores erfaring af levet tid, levet rum, levet krop og levet menneskelig relation (van Manen, 1997, s. 18).

Når man i fænomenologien taler om livsverdenen, så er det ud fra en ambition om at se verden som den autentisk folder sig ud, der hvor mennesket naturligt er engageret i verden frem for at se den gennem testsituationer (van Manen, 1997, s. 18), og når van Manen skriver at "the human scientist does not go anywhere" (van Manen, 1997, s. 19) , så er det, som han her forklarer, at undersøgelsen tager afsæt i den verden, som undersøgeren deler med alle andre mennesker. Man kan sige, fænomenologen lader enkelte mennesker tale på vegne af alle mennesker, når han forsøger at finde ind til det menneske-lige i de livsverdensfortællinger, han undersøger.

Vi har ikke sprog til udtømmende at kunne forklare for andre, hvordan denne livsverden subjektivt erfares, og derfor kan det være svært at sige, om det enkelte menneskes erfaringer er unikke eller i hvilken grad de ligner andre menneskers erfaringer. Vi kan gøre brug af de samme ord, men vi kan aldrig være helt sikre på, i hvilken grad de erfaringer, vi knytter ordene til er ens eller unikke. Van Manen pointerer, at fordi sproget er socialt kan det ikke indfange vores individuelle indre verdener. Sproget er jo netop designet til at kunne

indfange alles verdener, og derfor er ordene kollektive og ikke individuelle. (van Manen, 1997, preface xii-xiii). Jeg forstår den fænomenologiske metode som et forsøg på at omgå denne udfordring ved at finde ind til de erfaringer, der ligger før vores begrebsliggørelse og forsøge at italesætte dem på ny. På den måde ser det ud til, at fænomenologen giver sig selv en svær opgave, og som vi allerede har set, pointerer van Manen ja også, at den fænomenologiske undersøgelse aldrig kan ende med et udtømmende resultat (van Manen, 1997, s. 23). Alligevel skriver han, at det er muligt og værdifuldt at forsøge at efterligne det før-refleksive liv i livsverdens-følsomme tekster for på den måde at praktisere paradokset om at teoretisere det unikke (Manen, 1997, preface xiii).

Vi har nu set, at sproget ikke beskriver vores unikke individuelle erfaringer, men hvad er det så egentlig, at sproget beskriver? Van Manens bud på dette er, at sproget skaber- og beskriver en intersubjektiv livsverden. Han forklarer, at når vi lærer et sprog, så er det vi lærer faktisk at leve i en verden af kollektiv mening. Sproget har således konsekvenser for vores erfaringsmuligheder (Manen, 1997, preface xiii) . Da vores livsverdenen består af levet erfaring, forstår jeg det således, at sproget og livsverdenen dermed kan betragtes som forbundne kar.

Sproget og erfaringen synes altså at være forbundet i et symbiotisk forhold. Vi opdager vores indre erfaringer gennem sproget, og samtidig gør det sig gældende, at vi gennem erfaringer opdager de ord, som de ser ud til at tilhøre erfaringerne. (van Manen, 1997, preface xiv)

Ved at vende os mod livsverdenen og den levede erfaring anerkender vi, at verden ikke kun forstås intellektuelt og konceptuelt, men også kropsligt, relationelt og gennem interaktion med ting. Fænomenologien og hermeneutikken forsøger at eksplicite de meningsstrukturer, der implicit ligger i vores handlinger, således at de bliver genkendelige for os (van Manen 1997, preface xiv). Jeg skal med andre ord have beskrevet skrivning på en måde, hvor det handler mere om at forstå skrivning end at forklare skrivning.

På den ene side er livsverdenen altid allerede er tilstede. Ud fra den betragtning kan man sige, at den er givet til os. På den anden side tager vi kontinuerligt del i at skabe- og forme livsverdenen, hvilket vil sige, at den samtidigt med at være givet *til* os også konstitueres *af* os.

6. Max van Manens 6 strukturelle pejlemærker

Max van Manens metode indeholder ikke en teknisk procedurebeskrivelse, men fordrer en evne til at reflektere på en måde der er åben overfor erfaring og sensitiv overfor sproget (van Manen, 1997, preface xi). Vi skal nu se nærmere på, hvad det vil sige.

Når han skriver om målet med undersøgelsen at: "The aim is to construct an animating, evocative description (text) of human actions, behaviors, intentions and experiences as we meet them in the lifeworld" (van Manen, 1997, s. 19), så hæfter jeg mig særligt ved ordet "animating", som handler om, at bringe noget til live. Man bruger fx ordet i forbindelse med produktion af tegneserier, om processen at få billeder til at skabe en illusion af livagtig bevægelse. Deraf udleder jeg, at den fænomenologiske tekst må være et forsøg på at give et billede af virkeligheden, som er så livagtigt som muligt. Når han samtidigt bruger ordet "evocative", så hjælper det mig med at forstå, at det animerende ikke skal være livagtigt på den show-agtige måde, som man ser i tegnefilm, men at der er tale om en mere stemningsfuld og resonant form for vækken til live.

Når van Manen skriver at: "...phenomenological research finds its point of departure in the *situation*, which for purpose of analysis, description, and interpretation function as an exemplary nodal point of meanings that are embedded in this situation" (van Manen, 1997, s. 18), så står det endnu mere klart, at der altså ikke er tale om noget, der som tegnefilmen stikker af i fri fantasi, men at det livagtige netop består i at finde ind til det, der ikke er en illusion af verden, men som *er* verden, som den fremstår for mennesket, og at gengive dette så præcist som muligt.

Fænomenologen bruger værker fra poesi, skønlitteratur, film mv. fordi dette materiale indeholder mennesket som situeret person. Van manen forklarer, at man i dette materiale kan finde menneskelig erfaring i kondenseret form. Hertil skal dog indskydes, at det at inddrage disse kunstneriske kilder ikke må forveksles med at tro, at digte film osv er fænomenologiske undersøgelser i sig selv, da de stræber efter andre epistemologiske mål (van Manen, 1997, s. 19). Fænomenologien stræber mod at eksplicitere det menneskelige, hvor de kunstneriske kilder opererer på et mere implicit plan. Hvor fænomenologien bruger det partikulære som et springbræt til det universelle, så forbliver de kunstneriske værker ved det partikulære (van Manen, 1997, s. 19). Van Manen citerer Linschoten for at have skrevet,

at "human science starts there where poetry has reached its point." Her får jeg altså en pejling om, hvordan jeg kan placere mig, når jeg gerne vil skrive filosofisk.

Van Manen forstår hermeneutisk fænomenologisk undersøgelse som et dynamisk samspil mellem seks aktiviteter. I det følgende gennemgår jeg aktiviteterne i den rækkefølge, som van Manen præsenterer dem.

Aktiviteterne er:

1) Turning to the nature of lived experience

Denne aktivitet handler om at vende sig hen imod et fænomen, som virkelig interesserer én og forpligte sig til vedvarende at bekymre sig om det. På den måde bringer man sig selv i et forpligtende forhold til verden. Det handler om, med eftertænksomhed at mærke, at det er rigtige menneskers levede liv, som man undersøger et specifikt aspekt af, og at disse menneskers partikulære levede erfaringer kan lære os noget om livets helhed i et større perspektiv. Det handler samtidig om at vide, at det, som man kan producere er én fortolkning af levet erfaring, og at beskrivelsen aldrig vil kunne udtømme muligheden for en fyldigere eller dybere beskrivelse (van Manen, 1997, s. 31).

Her spørger man sig selv, hvad man føler sig kaldet af (van Manen, 1997, s. 39) - i mit tilfælde skrivning. Når man har fundet ind til sin dybe interesse, gælder det om at stille spørgsmålet på en måde, hvor der spørges ind til fænomenets væsen - altså hvordan det erfares (van Manen, 1997, s. 42). Når van Manen taler om whatness, så betyder det, at "Hvad vil det sige at skrive?" er et bedre spørgsmål end "Hvordan skriver man?" Når man kender sit spørgsmål er det vigtigt, at man gør sig bevidst om egne forforståelser, for derved om muligt at frigøre sig for dem (van Manen, 1997, s. 46).

2) Investigating experience as we live it

Denne aktivitet handler om, at se verden med en ny vågenhed, og at forny sit forhold til verden ved at genvække original erfaring med verden. Dette drejer sig om en vedvarende bekymring om levet erfaring. Det kaldes også at vende sig hen imod "tingene selv". Her er fokus på at leve dybt og lade livet fylde i sig selv for derved at opnå en praktisk visdom. Det

indebærer at undersøgeren på én gang er sensitivt til stede i verden og samtidig undersøger verden. (Van Manen, 1997, s. 31-32).

Nu går man igang med at generere data. Man starter med at indhente personlige erfaringer. Har man ikke selv tilstrækkelig erfaring kan man låne andres erfaringer, hvilket jeg har gjort ved at låne de to forfatteres erfaringer i form af to interviews. Endvidere kan man udforske fænomenet ved at inddrage kunst og litterære kilder, spore etymologiske kilder og søge efter idiomatiske sætninger. (van Manen, 1997, s. 53-74)

3) Reflecting on essential themes (Hermeneutic phenomenological reflection)

Denne aktivitet handler om nænsomt og hengivende at gribe det, som gengiver fænomenets særlige signifikans, hvilket indebærer en erkendelse af, at forståelsen af et fænomen kræver mere end blot refleksive greb vedrørende faktiske forhold. Her peger van Manen på distinktionen mellem fremtræden og væsen som et karakteristika, der adskiller fænomenologiske undersøgelser fra andre undersøgelser. Her må med andre ord sondres mellem vores erfaring af tingen og det, der grunder tingene i vores erfaring. Den fænomenologiske handling er altså refleksivt at bringe det nært, som kan virke uklart, og som kan have en tendens til at undslippe vores normale hverdagsforståelse. Det er her vi spørger, hvad det er, der konstituerer fænomenet som netop dette fænomen. (van Manen, 1997, s. 32)

Det foregår ved at gennemføre tematiske analyser hvor man afdækker knudepunkter og afdække tematiske aspekter i beskrivelser af livsverdenen (s. 77-106).

Som en hjælp til at reflektere over fundamentale temaer i livsverdenen har van Manen formuleret 4 eksistentialer, som han mener er grundlæggende i livsverdenen for alle mennesker uanset hvilken historisk, kulturel eller social sammenhæng, de måtte befinde sig i (van Manen, 1997, s. 101-106).

Jeg forstår de 4 eksistentialer som pejlemærker for menneskelighed, hvilket gør dem brugbare for min bearbejdning af datamaterialet. Jeg bruger eksistentialerne som en hjælp til

at reflektere over den levede erfaring, som jeg opsamler fra de 2 interviews. Eksistentialerne kan hjælpe mig med ikke at forveksle partikulære livstemaer med fundamentale livstemaer.

De 4 eksistentialer

Jeg forklarer her, hvordan jeg forstår indholdet i de 4 eksistentialer.

Levet rum (spatiality)

Når vi taler om rum, så forbinder vi det ofte med en matematisk forståelse af fysiske afstande og indholdsmængder, som for eksempel størrelsen på et hus, der udregnes i kvadratmeter eller afstanden til en by, der begribes ved hjælp af kilometer. Levet rum er derimod ikke så nemt at sætte ord på, da det overvejende knytter sig til en før-refleksiv forståelse. Det betyder noget for os, hvilken rumlig kontekst vi befinder os i. Van Manen nævner eksempelvis, at vi kan føle os små, når vi træder ind i en stor moderne bankbygning, og vi kan føle os udsatte eller fri, når vi befinder os i åbent naturlandskab. Jeg tænker selv på, hvordan jeg kan føle mig forbundet med verden, når jeg står under en stjerneoplyst nattehimmel, fremmedgjort, når jeg træder ind i en offentlig kontorbygning eller et stormagasin og taknemmelig når jeg vender hjem til min egen stue. Van Manen og Heidegger nævner begge hjemmet som et rum, der har en særlig betydning for mennesket. Vi forbinder ordet hjem med et sted, hvor man er beskyttet og kan være sig selv, og vi forbinder hjemløshed med tragedie. "Home is where we can *be what we are*", skriver van Manen. Det, han her forklarer er, at grunden til, at hjem-følelsen er en særlig betydningsfuld rumerfaring, er, at den er nært knyttet til vores fundamentale værensforfølelse. (van Manen, 1997, s. 102-103)

Erfaringen af rum kan være socialt og kulturelt betinget. Jeg har for eksempel set små børn sidde og lege midt på en asfaltvej om natten på Grønland og mennesker som lod sig transportere bag på ladet af biler, hvor de stod helt tæt i flok sammen med høns og grise på Cuba. Jeg er helt sikker på, at disse mennesker har oplevet rummet på en helt anden måde, end det så ud for mig. Selv kan jeg opleve turen op til min lejlighed på tredje sal som meget længere end turen ned, selvom afstanden målt i meter er præcis den samme. Som ung oplevede jeg diskoteksmiljøet i Aalborg som trygt, men da mine døtre blev voksne og begyndte at gå i byen fremstod det pludselig for mig som meget mere faretruende.

Vi erfarer rum forskelligt i forhold til, om vi kan slappe af, være kreative etc. Forskellige aktiviteter kalder på forskellige rum og forskellige rum inviterer til forskellige aktiviteter. Der kan være hemmelige steder, gemmesteder, forbudte steder, steder at samles, steder at restituere etc. (van Manen, 1997, s. 106). I forhold til skrivning, så kalder det på en overvejelse af hvilken betydning rum har for skrivning samt hvilke rum, der understøtter skrivning på hvilke måder.

Levet krop (corporeality)

Vi er altid kropsligt til stede i verden. Kroppen kan vi ikke slippe ud af, da vi er vores krop. Ej heller kan vi møde et andet menneske uden at møde det via dets krop. Med vores kropslige tilstedeværelse viser vi (bevidst eller ubevidst) noget om os selv samtidig med, at vi også skjuler noget. Når vores krop udsættes for andres blik kan vi have svært ved at bevare vores naturlighed. Et kritisk blik kan for eksempel få vores bevægelser til at virke klodsede, men omvendt kan et beundrende blik få os til at rette ryggen og se smukkere ud. Forelskelse kan få os til at rødme og vi kan have en særlig udstråling og glød i øjnene, når vi møder vores elskedes blik. (van Manen, 1997, s. 103-104).

Van Manen bruger det at se med faderlige øjen (van Manen, 1997, s. 105) som eksempel på levet krop. Jeg er interesseret i at vide, hvad det vil sige at se med forfatter-øjne. Når man er i verden som forfatter, hvad er det så for et særligt blik, der peger på, at man er forfatter?

At se med faderlige øjne kan også handle om levet tid, da det kan indebære at have håb for sit barns fremtid. Men hvad kan forfatterens blik mon have at gøre med levet tid? (van Manen, 1997, s. 105)

Levet tid (temporality)

Hvor den tid, der kan måles med et ur er objektiv tid, så er levet tid subjektiv tid. Levet tid er den erfaring, hvor tiden synes at gå hurtigere når vi foretager os noget, vi godt kan lide eller er i godt selskab, og langsommere når vi for eksempel keder os, er nervøse eller gennemgår noget smertefuldt. Vores fornemmelse af tid kan skifte med alderen, hvor vi som unge tenderer til at opleve vores eksistens i tid som muligheder, der ligger foran os og som ældre i højere grad oplever det som minder, der ligger bag os. Vores tidshorisont konstitueres af fortid, nutid og fremtid. Både oplevelser, som vi har glemt og oplevelser, vi ikke kan glemme,

har været med til at gøre os til den, vi er. Vores sprog, kompetencer og mod på livet er formet af vores erfaringer fra fortiden og medbestemmende for, hvordan vi bærer os selv ind i fremtiden. Samtidig er nye erfaringer med til at give os nye perspektiver på verden og begivenheder, hvilket kan åbne muligheder for nye fortolkninger af fortiden og af hvem vi selv er og var. Vi lever med forventninger til fremtiden, som er farvet af om fortiden har givet os håb eller taget modet fra os. (van Manen, 1997, s. 104).

Levet menneskelig relation (relationality)

Vores forhold til- og interaktion med andre i det rum vi deler med dem er det, som vi erfarer som levet menneskelig relation. Et fysisk møde er altid også et kropsligt møde, og her får vi for et indtryk af personen ud fra deres håndtryk, udseende, bevægelser, grad af nærvær etc. Men selv når vi mødes indirekte, som vi for eksempel gør ved et telefonopkald eller når vi læser et brev eller en bog, så fremstår den anden for os på en bestemt måde, og vi får en fornemmelse af og forestilling om personen i sin kropslige fremtræden. Det kan hænde, at vores forestillinger om den anden ikke stemmer overens med det billede vi får, hvis vi senere mødes med personen i en mere direkte form. (van Manen, 1997, s. 104-105).

På trods af distinktionen mellem de 4 eksistentialer, så pointerer van Manen at de er uadskillelige, da de tilsammen udgør livsverdenen og er infiltreret i hinanden på kryds og tværs (van Manen, 1997, s. 105). Det betyder, at jeg kan bruge dem enkeltvis som fokuspunkter i min undersøgelse, men når jeg ser ét eksistentiale vil de øvrige på forskellige måder også være i spil. At bruge eksistentialerne i undersøgelsen er en måde at identificere mening.

At skelne mellem væsens-bestemte- og begivenheds-bestemte temaer

Når vi arbejder med temaer er en vigtig del af den fænomenologiske udfordring, at skelne mellem væsensbestemmende temaer og begivenhedsbestemte temaer. Man kan let tage

fejl, da det, der umiddelbart synes at være meningsbærende for det man undersøger, ikke er unikt for netop dette. Temaer, der synes at være væsensbestemmende viser sig ofte at være historisk og kulturelt formede. Det kan altså være svært at afgøre, hvad der er essentielt for fænomenet og hvad der knytter sig til fænomenet i en bestemt kontekst. Her kan det være en hjælp at teste temaet på flere forskellige variationer af fænomenet. Van Manen bruger eksemplet med pædagogik, hvor lærergerningen og forældregerningen begge skal kunne rumme temaet for at man kan sige, at det er essentielt for pædagogikken. Om at afgøre om et tema er essentielt for fænomenet skriver van Manen: "In determining the universal or essential quality of a theme our concern is to discover aspects or qualities that make a phenomenon what it is and without which the phenomenon could not be what it is" (van Manen, 1997, s. 107). Ud over at temaet skal gøre fænomenet til det, som det er, så skal det altså også gøre sig gældende, at fænomenet ikke er det samme fænomen uden det pågældende tema. Her foreslår van Manen at man bruger det, som han kalder "free imaginative variation", hvilket vil sige, at man brainstormer på forskellige mulige varianter af fænomenet og afprøver temaet på dem alle. Skulle det vise sig, at nogle af varianterne ikke indeholder temaet, så må man konstatere, at det ikke er essentielt for fænomenet. Denne proces kan ifølge van Manen også bruges til at opdage flere essentielle temaer. Man spørger nu, om fænomenet stadig ville være det samme, hvis vi forestiller os, at vi fjerner temaet fra fænomenet. Det som vi skal finde ud af er med andre ord, om fænomenets fundamentale karakter ændres uden dette tema. (Van Manen, 1997, s. 106-107).

4) The art of writing and rewriting (Hermeneutic phenomenological Writing)

Denne aktivitet handler om, at bringe fænomenet i tale. Hvor andre undersøgelser deles op i faser, der først undersøger og dernæst beskriver resultaterne, så understreger van Manen, at den fænomenologiske undersøgelse ikke kan deles op på den måde. At skrive er for van Manen mere end blot at notere arbejdsgange og resultater. At skrive *er* at undersøge, og undersøgelsen *er* resultatet. Det er selvfølgelig også muligt at undersøge og formidle mundtligt, men jeg forstår det således, at van Manen tilskriver det skriftlige en særlig værdi.

"Is phenomenological writing thought brought to speech? Or is it language that lets itself be spoken and used as thought?"(van Manen, 1997, s. 32), spørger van Manen? Et spørgsmål der gør det tydeligt, at sprog og tænkning er begreber, der er svære at adskille.

Her refererer van Manen til Gadamer, når han forklarer fænomenologi som anvendelsen af logos (sprog og tankevækkelse) på et fænomen. Denne aktivitet består med andre ord i, at anvende sprog og tankevækkelse på et aspekt af levet erfaring sådan som det viser sig selv. (van Manen, 1997, s. 32-33).

5) Maintaining a strong and oriented relation

Denne aktivitet handler om, at forblive stærk i sin orientering hen mod det fænomenologiske spørgsmål. Man må hverken forfalde til at nøjes med at henholde sig til forforståede eller selvoptagede opfattelser, eller til at falde tilbage på taksonomiske koncepter eller abstraherende teorier. Når van Manen bruger begrebet "scientific disinterestedness" (van Manen, 1997, s. 33), så forstår jeg det således, at han anser de nævnte faldgruber for at være barrierer for at kunne opretholde en vågen, ufiltreret og direkte forbindelse til fænomenet. At forblive stærk i sin orientering er en måde at undgå overfladiskhed og vedholdende lade sig drage af verden. (van Manen, 1997, s. 33).

6) Balancing the research context by considering parts and whole

Denne aktivitet handler om, at behandle dele som dele af en helhed. Det indebærer at man samtidigt med, at man fordyber sig i det partikulære, insisterer på at undersøgelsens delaktiviteter peger tilbage på det overordnede fænomenologiske spørgsmål.

Vi har nu set, hvordan de 6 strukturelle aktiviteter kan bidrage til den fænomenologiske undersøgelse. Jeg har præsenteret aktiviteterne i den rækkefølge, som van Manen selv opstiller dem i. Samtidigt vil jeg pointere, at jeg ikke forstår det som et fastlagt kronologisk forløb, men nærmere som aktiviteter, der kan udføres på kryds og tværs som det skønnes at være hensigtsmæssigt for den konkrete undersøgelse. Det hverken er min eller van Manens hensigt, at aktiviteterne skal udøves stringent i den orden de fremtræder i. Van Manen opfordrer til, at undersøgeren designer sin egen proces, hvor der kan arbejdes på flere af aktiviteterne samtidigt, og hvor man ikke nødvendigvis behøver at udføre alle aktiviteterne eller alle dele af de udvalgte aktiviteter. (van Manen, 1997, s. 34).

Når van Manen gør meget ud af, på flere måder at fortælle, at man ikke bør betragte de 6 aktiviteter som en mekanistisk "how to"-anvisning, så kan det pege på, at han ser en fare i, at den dybe sensitive og vågne undersøgelsesform, som han anser for afgørende for undersøgelsens kvalitet, kan gå tabt, hvis man tror, at der er tale om en teknik, hvor det er tilstrækkeligt blot at følge instrukser i en bestemt rækkefølge.

7. Præsentation af datamateriale

I det følgende præsenterer jeg de to forfatter-interviews, som udgør mit datamateriale. Interviewet med Mathilde Walter Clark er en podcast og interviewet med Niels Fredrik Dahl er en video.

Jeg har transskriberet de to interviews for at kunne klippe, understrege, farvekode og sortere indholdet. Jeg har behandlet det transskriberede materiale analogt ved at printe ud og klippe ud i sætninger, jeg kunne sortere på forskellige måder, hvilket har givet mig en fornemmelse af at komme tæt på materialet på en anden måde end jeg har kunnet på lyd- og video-udgaven.

Jeg gengiver herunder de to interviews i referatform. Her anvender jeg en sprogbrug, som lægger sig op ad de ord forfatterne selv bruger i de to interviews.

Link til de to interviews i podcast- og videoform er i øvrigt at finde i litteraturlisten.

Interview med Mathilde Walter Clark

Charlotte Heje Haase Interviewer Mathilde Walter Clark som en del af podcast-serien Forfatterhjørnet.

Interviewet handler primært om Mathildes proces med at skrive romanen Lone Star. Lone Star er på én gang en autofiktion og en roman. Romanen handler om at være splittet mellem et liv i Danmark og en far, der bor i USA med Mathildes halvsøskende og en stedmoder, som ikke vil lade ham besøge Mathilde.

Mathilde fortæller, at skriveprocesser ofte starter med noget generende, som giver hende en følelse af magtesløshed. Ved at skrive en bog om det transformerer hun det, der fylder inde i hovedet til et fysisk objekt hvorved det erfares som mere virkeligt for hende.

Når Mathilde skriver om sin familie i USA, forstår hun det som en måde at insistere på at give betydning til det, som hun er alene med, når hun er i Danmark. Hun har nemlig ikke nogen at tale med, som kan hjælpe hende med at få justeret sine erfaringer. For Mathilde er skrivning en måde at finde et rum at tænke i. Når tankerne kommer ud på papir erfarer hun at kunne forholde sig til dem på en ny måde. På den måde hjælper hun sig selv med at justere og fastholde erfaringer.

Mathilde har tænkt meget over, hvordan hun bruger jeg'et, når hun skriver. På trods af, at hun selv er hovedperson i romanen gør hun meget ud af at fortælle, at det ikke er hende, der er det interessante. Når hun i stedet bruger jeg'et som et fartøj eller en slags videokamera, der leder læseren igennem fortællingen, så kommer fortællingen ikke til at handle om hende, men om noget, der vækker genklang i alle mennesker - nemlig det at have en far. Mathilde beskriver erindringer som billeder inde i hovedet og som noget, der ikke er særlig sprogligt. Hun forklarer, at kamera-tilgangen er en måde at invitere læseren til selv at være med til at male billeder af ubeskrivelige stemninger frem.

Mathilde fortæller, at hun skriver bedst, når hun beskuer på afstand af egne følelser. Hendes erfaring er, at teksten får en uheldig hyletone, hvis forfatteren har til hensigt at lave om på menneskeheden fordi vedkommende er følelsesmæssigt belastet. Når hun kalder sin skrivestil for skånselsløs, ufiltreret og uden skåneærmer, så er det både hende selv og de andre, som hun lægger en kølig afstand til. Mathilde forbinder det at skrive skånselsløst med en vis frihed. At skrive bogen både på fysisk og mental afstand fra dem hun skriver om, kalder hun både for at skrive i et tomrum, og at skrive i et frirum.

Mathilde forklarer, at hun skriver bedst, når hun er "klippet ud". Det vil sige, at hun er i et roligt rum uden forstyrrelser fra digitale medier med videre. Hun bruger søvn til at rense sindet, når hun har fået for mange indtryk. Skriveprocessens første fase er den længste. Her skriver hun en masse dårlig tekst for på den måde at finde en lyd og en form som er anvendelig. Hun gør brug af dagbogsnotater, som ikke skal have et bestemt indhold, men hvor hun så at sige tager imod den tekst, der kommer af sig selv. Når hun først har fundet en form bliver det i sidste fase af skrivningen lettere at skrive god tekst.

Mathilde har en del besvær med at finde en måde at behandle teksten tidligt. Det er nemlig gået op for hende, at et menneskeliv ikke har den samme lineære kronologi som en roman. Prosa skal have en rækkefølge, men i erindringen kan følelser ligge i lag, der griber ind i flere tider på kryds og tværs.

En anden udfordring Mathilde møder er, når hun skal beskrive faderens hus i USA. Huset kommer for Mathilde til at fremstå som en mytologisk karakter, hvor hun har svært ved at adskille drøm og virkelighed. Erindringerne om huset beskriver hun som mærkelige og gummiagtige. Her er hun igen udfordret af at være alene med erfaringen, men ved at få det ud på papir bliver det mere virkeligt for hende. Her forklarer hun skriveprocessen som en måde at sikre det, som hun har inde i hovedet, og at få stedmoderen virkeliggjort på papir italesætter hun som et behov.

Da Mathilde arbejdede i et reklamebureau blev hun opmærksom på sin egen angst, ved at begynde at skrive. Hun betragtede nu sin arbejdsdag som en slags research, og på den måde gik det op for hende, at de andre på arbejdspladsen var lige så skibbrudne som hun selv. Mathilde omtaler i den forbindelse skrivningen som en måde at holde forstanden klar.

Hun betragter litteraturen som et sted at have en samtale. Hun føler sig tiltalt af andres bøger, og hun forstår sine egne bøger som bidrag til en større samtale, hvor hendes historie blander sig med andres historier. Her er det ikke forfatterne, hun føler sig tiltalt af, men fortællingerne. Det eksemplificerer hun med, at det virker forstyrrende på hende, når forfatterne lægger et foto af sig selv på bogens omslag. Mathilde bliver meget rørt, når hun får tilbagemeldinger fra læsere, der udtrykker alle mulige forskellige versioner af det at have en far. For Mathilde betyder det, at hun er lykkes med at give det en betydning.

Efter at have dvælet ved interviewet står jeg tilbage med følgende spørgsmål:

- Hvordan kan man forstå begrebet "at være klippet ud"?
- Hvad vil det sige, at erindringer er gummiagtige?
- Hvordan kan skrivning både være et tomrum og et frirum?
- Hvad vil det sige at skrivning er et rum at tænke i?
- Hvordan kan det på den ene side være forstyrrende at teksten er skrevet af nogen, men på den anden side være positivt at teksten er en del af en større samtale?

- Hvad har skrivning at gøre med at have angst og være skibbruden?
- Hvordan kan det man har inde i hovedet blive mere virkeligt ved at blive udtrykt på papir?
- Hvordan kan man forstå et jeg, der ikke er forfatteren men fungerer som et kamera og et fartøj?

Interview med Niels Fredrik Dahl

Anette Dina Sørensen interviewer Niels Fredrik Dahl i forbindelse med Louisianas filmfestival i August 2018. Niels er norsk digter og romanforfatter. I 2002 modtog han Brageprisen for romanen "På vei til en ven." Niels har ligeledes gjort sig bemærket med romanen *Mor om natten* som er en fortælling om sorg og kærlighed i forbindelse med hans mors død.

Niels fortæller, at han skriver for at blive synlig for sig selv og for at verden skal blive synlig for ham. Han får det ligefrem dårligt, når han ikke skriver. At skrive erfarer han som en lang proces hvor han må slås for det sprog, han har. Det handler for ham om, hver gang, at kæmpe sig ind i et rum, hvor det bliver muligt at skrive.

Niels har haft lange perioder, hvor han har forsøgt at skrive, men hvor det ikke er lykkedes. Det sammenligner han med at blive mobbet på arbejdet, hvor det er ham selv, der er mobberen, når han kalder sig selv for en idiot. Processen erfarer han som frustrerende og slidsom, hvor sproget er noget, han må kæmpe for. Han kommer selv med et bud på en løsning når han siger, at den eneste måde at komme ind i skrivningen på, er ved at sætte sig ned og bare skrive. Når Niels taler om inspiration, så forstår han det ikke som noget, der kommer af sig selv, men som noget, der genereres af arbejde. Han forklarer, at det, som inspirerer ham er, udover at han faktisk sætter sig ned og skriver, at han tænker på sig selv som et skrivende menneske og som bærer af erfaringer, som kan få en form. For Niels er det at være bærer af erfaringer også at være bærer af historier.

At finde den rette form handler for Niels om lyd og rytme. Han er mere optaget af at lytte til hvordan folk snakker, end hvad de siger. Han forklarer, at det handler mere om tilstande end om indhold. Det kan for eksempel være en melodi eller måden lyset falder på, som bliver hans vej ind til det sted, hvor det bliver muligt for ham at skrive.

Niels begyndte at skrive da han blev begejstret for nogle sætninger i digte, som han ikke forstod, samt nogle fotos af poeter, som han syntes så fantastiske ud. Han forklarer, at han var fanget af noget, han ikke forstod, og ville gå ind i det. Han beskriver litteraturen som et sted, hvor der var plads til hele ham, og hvor der var rum for fri bevægelse, hvilket var noget, han behøvede. Han beskriver det samtidig som "hvide pletter på kortet", hvor han måtte forsøge at opdage noget, der skjulte sig.

Skrivning handler for Niels også om, at tvinge sig selv til at være i sine egne erfaringer. På den måde finder han et eksplicit singulært udtryk. Han forstår alt skriveri som selvbiografisk, da det er filteret gennem et net af erfaringer og associationer. Samtidig påpeger han, at det biografiske er det mindst interessante. Det er for ham et startsted, hvor man kan gå videre fra og slippe. I hans forståelse må man nemlig ind i egne erfaringer og finde ud af, hvad der er sandt for én selv, for at kunne nå frem til det, som er sandt og virkeligt for læseren.

Efter at have dvælet ved interviewet med Niels, kan jeg tilføje følgende spørgsmål til min undren:

- Hvordan kan man få det dårligt af ikke at skrive?, og hvad er det så skrivningen kan, som gør, at man får det godt igen?
- Når Niels påpeger vigtigheden i at betragte sig selv som et skrivende menneske, hvordan kan man så forstå det? og er det noget andet end at betragte sig selv som forfatter?
- Hvordan kan Niels' betragtninger om inspiration bidrage til at udfolde min forståelse af kreativitet?
- Hvorfor vækker det genklang i mig, når Niels bliver begejstret for det, han ikke forstår? Hvad er det, han her har fat i?
- Niels siger, at alt skriveri er filteret, modsat Mathilde som siger, at hun skriver ufilteret. Hvad er filtrering i en skriveproces? og hvorfor er det så vigtigt at tale om filtrering?
- Hvad er det, Niels har fat i omkring tilstande frem for indhold?
- Begge forfattere taler om at finde en lyd. Hvad har lyd med skrivning at gøre?
- Hvad vil det sige, at kæmpe for sproget?, og hvordan kan man forstå Niels' betragtninger om mobberi ?

8. Bearbejdning af datamateriale

Sortering ved hjælp af de 4 eksistentialer

Mathilde og Niels skaber på hver sin måde forbindelsen mellem livet og skrivningen, hvilket rejser spørgsmål om, hvad det er for en værensfornemmelse, skrivningen kan give os. Det forsøger jeg at nærme mig en forståelse af ved hjælp af Max van Manens 4 livsverdens eksistentialer.

Jeg gengiver her et udpluk af de indsigter undersøgelsen har givet:

Levet rum (spatiality)

(van Manen, 1997, s. 102-103)

Begge forfattere synes at betragte skriveprocessen som en proces om at finde ind i et særligt rum, eller skabe et bestemt rum.

Mathilde taler om et rum at tænke- og justere erfaringer i. Her ser vi et rum, der nærmest transcenderer hende selv, når det hun har inde i hovedet gennem skrivningen bliver til et fysisk objekt. Man kan sige, at hun ved hjælp af skrivningen gør sit indre rum til et ydre rum. Matilde viser også, at man kan bruge skrivning til at binde to verdener sammen, når hun skriver om sin amerikanske familie for at gøre den virkelig for den danske familie. Når Matilde rammer ind i et eksistentielt tema, hvor hun undersøger, hvad det vil sige at have en far, så vidner de bevægede tilbagemeldinger hun får fra læsere om, at hun får skabt et intersubjektivt rum, hvor hun kan have en Jeg-Du erfaring med læserne. Når Mathilde taler om at være klippet ud, så handler det om, at skrive i et rum uden forstyrrelser, hvilket er den måde, hun kan lytte og finde en sproglig form. Når Mathilde taler om, at bruge jeg'et som et kamera eller fartøj, så gør hun fortællingen til det rum, som hun bevæger sig igennem.

Niels taler om at kæmpe sig ind i et rum, hvor det går an at skrive. Her ser det ud til, at rummet for Niels handler om sproglighed. Rummet er så at sige det sted, hvor han finder sit sprog. Samtidig taler han også om at udforske hvide pletter på kortet, hvilket gør skrivning til et opdaget landkort eller en globus.

Levet krop (corporeality)

(van Manen, 1997, s. 103-104)

Niels får det dårligt når han ikke skriver og godt når han skriver. Her får vi associationer til noget kropsligt uden at vi helt får at vide, hvad det er. Dog kunne det pege på, at skrivning her fungerer som en form for selvomsorg.

Når Mathilde taler om vigtigheden i at lave en bog, som er et fysisk objekt, så virker det nærmest som om, at bogen bliver en slags forlængelse af hende selv - en protese som skaber den synlighed der skal til, for at andre kan se hvem hun er.

Niels siger, at han skriver for at blive tydelig for verden, men også for at verden skal blive tydelig for ham. Her har vi altså både fat i fornemmelsen af at blive mødt med andres blik og at selv være i stand til at se.

Når Mathilde taler om erindringer, så bliver det meget kropsligt idet hun beskriver dem som gummiagtige. Hun taler også om tænkning på en kropslig måde, hvor hun oplever tankerne som noget, der ligger i lag. Når hun starter dagen med dagbogsskrivning, så fjerner hun på den måde de øverste tankelag, for at nå ind til det væsentlige. Her kunne man nærmest tale om en form for fænomenologisk reduktion eller epoché.

Levet tid (temporality)

(van Manen, 1997, s. 104)

For begge forfattere synes skriveprocessen at være langsommelig og slidsom, og så er det som om, der på et tidspunkt kommer et gennembrud, hvor de finder en sproglig form eller lyd. Herefter glider den sidste del af processen mere flydende og ubesværet.

Mathilde har blik for, at tid er noget andet i en bog end i det levede liv. Bøger har en bestemt kronologi, men livet leves på en måde, hvor nutid, datid og fremtid griber ind i hinanden. Her får vi en fornemmelse af, at det er en udfordring for os mennesker, at leve i tid, hvilket også kommer til udtryk i skrivning.

Levet menneskelig relation (relationality)

(van Manen, 1997, s. 104-105)

I Mathildes bog bruger hun de rigtige navne på alle personerne, undtagen hendes stedmoder, som har fået et bogstav. Mathilde siger, at det var da det mindste hun kunne gøre. Her lægger hun op til et Jeg-Det forhold, hvor stedmoderen nærmest bliver et objekt imens de andre er subjektive personer. Jeg fornemmer, at Mathilde er bekymret for, hvordan stedmoderen vil reagere, hvis hun læser bogen. Når Mathilde giver hende et bogstav i stedet for et navn, så rejser det et etisk spørgsmål. Kunne man tænke, at hun undlader at give stedmoderen et navn fordi hun dermed intet ansigt har. På den måde kan Mathilde forsøge, at snige sig udenom en konfrontation. Eller kunne man forestille sig, at stedmoderen er så speciel, at Mathilde mangler ord for det, og at bogstavet dermed symboliserer, at stedmoderen ikke er særlig menneskelig.

Spørgen med Heidegger

Vi skal nu vende tilbage til Heidegger. Jeg undersøger her, hvilke spørgsmål min læsning af Poetry, Language Thought kan give anledning til.

Dvælen:

Mathilde og Niels håndterer det at skulle finde det rette sprog på hver sin måde. Hvor Niels bebrejder sig selv og går i stå, så bruger Mathilde dagbogsskrivning til at få styr på tankerne, hvilket synes at have en gavnlig effekt. Kunne man forestille sig, at hver forfatter skal finde sin egen måde at dvæle på, for at nå frem til det rette sprog? og hvordan dvæler jeg mon selv?

Niels føler sig kaldet af poeter, som skriver noget, han ikke forstår. Her ser jeg en anden måde at dvæle på. Det kunne i den forbindelse være værd at overveje, hvad jeg selv bliver kaldet af, og når Heidegger skriver, at verden verdener, hvordan indgår jeg så i den bevægelse som forfatter? Er det overhovedet hensigtsmæssigt ud fra et eksistens-perspektiv, at forstå sig selv som noget bestemt. Er der mon forskel på, hvordan jeg forstår mig selv som henholdsvis 'forfatter' og 'skrivende menneske'?

Værens kald:

Her hæftede jeg mig særligt ved sprækkerne, hvor ordet ikke bruges op. Det er min tanke, at poeter er bedre til at lave disse lyssprækker end filosoffer, men kunne jeg mon bruge de sprækker poeterne laver til at filosofere ud fra? Hvor slutter poesien? og hvor starter filosofien?

Videnskab som vildfarelse:

Når jeg vil skrive en filosofisk bog, hvordan undgår jeg så, at fare vildt i videnskabens tanke-systemer? Kunne jeg her bruge essays eller andre fortælle-måder, som viser læseren

noget man kan tænke over uden at give svar på noget? Hvilke andre muligheder har jeg mon?

Når man bruger jeg'et som et fartøj eller på andre måder, er man så visdomssøgende eller videnssøgende. Hvordan ser det visdomssøgende jeg mon ud i skriveøjeblikket?

Kreativitet som ontologisk begivenhed:

Hvis skabelse er, når sandheden bringer det værende frem i det åbne, så kunne jeg spørge mig selv, hvad en sandhedshændelse kunne være for mig? Hvor går jeg mon hen, hvis jeg vil placere mig i det åbne? Er der situationer eller steder, som særligt erfares som at stå i det åbne?

Er det en sandhedshændelse, når forfatteren finder sin sproglige form eller lyd?

Forholdet mellem mennesket og sproget:

Det ser ud til, at sproget på én eller anden måde leger med os mennesker. I den forbindelse kunne man spørge, om det overhovedet er mig der skriver, når jeg skriver? og skal jeg kæmpe med sproget som Niels? eller skrive dagbog som Mathilde? eller hvordan kunne min dialog med sproget udmønte sig?

Kunstneren og kunstværket:

Hvad er mit eget forhold til det, jeg skal producere? Hvordan forstår jeg mig selv i kraft af værket? og værket i kraft af mig? og hvis det ikke er kunst, der binder mig sammen med værket, kan man så på samme måde sige, at filosofien kan være en syntese, der forener filosofien og værket?

9. Eftertanke: Mulige videre veje for egen skrivning

Vi er nu nået til det phronesiske og eksistentielle moment, hvor jeg overvejer hvilken betydning undersøgelsen har for min egen skrivning. Her vender jeg tilbage til de 5 spørgsmål fra problemfeltet og forsøger at stille dem på ny med den forståelse jeg har erhvervet mig gennem undersøgelsen.

Hvad er det egentlig man gør, når man skriver?

Jeg lagde ud med en forforståelse om, at man enten betragter skrivning som et wicked problem, hvilket udmøntes i en menings-skabende tilgang til skrivning eller betragter skrivning som et delicate problem hvilket udmøntes i en menings-modtagende tilgang til skrivning. Heideggers analyser om brugstøj og distinktionen mellem håndværk og kunstværk har skubbet til min skråsikkerhed på det punkt og fået mig til at overveje, om det mon er

muligt at skriveprocessen kan indeholde elementer fra begge tilgange. Jeg forestiller mig at skrivning da vil være at sammenligne med en ridetur i skoven, hvor man intuitivt følger hestens bevægelser og skovstiernes åbninger (eller markveje, som Heidegger taler om), men hvor det netop muliggøres af, at man har lært teknikker om hvordan man kommer op på hesten, hvilke signaler der kan anvendes til at drive den frem osv. På stejle skråninger vil hesten være et forhåndenværende, da dens trav pludselig er ændret fra det vanlige (faldet ud af henvisningshelheden) På sammen måde som ekvipagen (hest og rytter) der ikke kan finde sit trav, kan vi forstå forfatteren og teksten som en ekvipage, der leder efter tekstens rette lyd. På lige strækninger kan vi forstå hesten som et vedhåndenværende, når den med vanlig selvfølge traver derudaf. I den forstand kan forfatteren betragte pennen som et vedhåndenværende, når skriften flyder ubesværet ud på papiret. Når ekvipagen frem til en lysning i skoven kan det være, at de lader sig fange i en solstråle og oplever en uforklarlig og forundelig følelse af være forbundet med solen, skoven og universet. Nu er ridning ikke kun bestemt af hesten og rytteren - noget uforklarligt mere er på spil. På samme måde kan forfatteren nå til en eksistentiel lysning, som muliggør at skrivning bliver et værk, som er sat af noget, der er større end forfatteren og faget skrivning. Her kan vi tale om en sandhedshændelse (aletheia), som muliggøres ved at forfatteren såvel som rytteren befinder sig et roligt sted og bevæger sig fremad som på Heideggers markvej med det, som van Manen kalder thoughtfulness og tact.

For min egen skrivning betyder det, at jeg har fået afstemt mine forventninger således at jeg ikke længere forventer at møde en lysning i skoven midt på en skrænt. Jeg vil betragte skriveøvelser (meningsskabelse) som et rum, hvor jeg giver mig selv lov til at skrive teknisk for at oparbejde en håndværksmæssig kunnen og intuitiv skrivning (meningsmodtagelse) som et rum, hvor jeg giver mig selv lov til at skrive poetisk og kunstnerisk uden tanke om, hvad det er jeg gør. Forhåbentligt kan det filosofiske blive syntesen, der samler hele skrivningen. Min forståelse af de to måder at skrive på har flyttet sig fra at jeg så to bokse, der var lukkede uden forbindelse til hinanden til at jeg nu spørger, om de to bokse mon kan transformeres til at være forbundne kar? Eller kunne man mon betragte meningsskabelse og meningsmodtagelse som to skiver, der ligger ovenpå hinanden, hvor begge skiver altid er til stede, men hvor den ene skive altid ligger øverst? Kunne det mon tænkes, at skrivning er et spørgsmål om at lægge den rette skive øverst alt efter om man befinder sig på en forblæst skråning eller i en rolig lysning? Her tænker jeg, at nogle skrivende finder en lysning ret hurtigt, mens andre må forbi en skråning her og der for at nå frem. Om min egen vej videre bliver mest på skråninger eller i lysninger ved jeg ikke, men jeg mærker dybt i hjertet at min

præference for lysninger består imens jeg er taknemlig over at skråningerne ikke længere synes at være så meningsløse.

Hvad er forholdet mellem skrivning og virkelighed?

Når Mathilde bruger skrivning til at justere erfaringer med, så taler hun om at justere egne erfaringer, men samtidig er det vigtigt for hende at skabe et fysisk produkt, således at hendes virkelighed også af andre bliver opfattet som virkelighed. Jeg bliver her opmærksom på, at vi mennesker har brug for at dele vores livsverden med hinanden - at skabe et intersubjektivt rum. Vi har brug for vidner til vores liv for at blive i stand til selv at forstå det som virkeligt. Når Niels siger, at det må være virkeligt for ham selv, før det kan blive virkeligt for læserne, så taler han ind i en forståelse, hvor den skrivende finder ind til det menneskelige, åbner et fælles rum, hvor læseren kan gå ind med sin egen sandhed og blive genkendt. At skrive er i den kontekst at finde ud af, hvad det er i den skrivendes virkelighed, der også er læserens virkelighed. I Mathildes tilfælde var det at have en far. Jeg kan nu se, at ansvaret for, hvad en bog handler om ikke kun ligger hos den skrivende - det ligger hos hele menneskeheden. Når vi i dag ved, at et bestemt maleri hang i Adolf Hitlers soveværelse, så er det ikke længere det samme maleri, som det var da det blev malet. På samme måde kan man sige, at indholdet i en bog kan ændre sig. Samtidig vil det være således, at når vi rammer ind i eksistentielle temaer som kærlighed, sorg, at have en far, etc, så rammer vi ind i noget, der er så menneskeligt, at det er virkeligt og relevant i alle tider uanset hvordan vi fortolker det.

Hvordan bliver ordene til, når man skriver?

Med Heideggers forståelse af sproget som noget, der taler og findes selvstændigt i verden - ja nærmest som noget der trækker os rundt i manegen, har det givet mig en fornemmelse af, at vi mennesker er meget mindre end vi tror. Når Niels Fredrik Dahl betragter det at kæmpe for sproget som at blive mobbet på arbejdspladsen, så giver jeg ham ret. Jeg tænker dog samtidig, at hans anskuelse er lige lovlig psykologiserende, da det kommer til at handle om hans egen singulære erfaring med sig selv. Løfter vi det op og spørger hvad det alment menneskelige i situationen er, så kunne man spørge, om vi ikke allesammen skal kæmpe for sproget på den ene eller den anden måde. Kunne det mon tænkes, at det ikke er Niels selv, men sproget, der er mobberen, og er det med Heideggers dictum om, at sproget taler og verden verdener ikke blot et vilkår for at være menneske, at vi allesammen er mobbeofre for sproget? Det er alment kendt, at mobbere ofte er personer, der ikke selv er blevet set, hørt og forstået, så min bedste chance for at eliminere sprog-mobning og blive en fremragende

forfatter er i den kontekst at lytte omsorgsfuldt til sproget og spørge det, hvem det er, og hvad det vil med mig. Jeg kan vælge at se skrivning som en kamp med sproget som Niels beskriver det, eller som en flirt med sproget, hvilket jeg forbinder med poetens holdning, eller jeg kan som filosof træde ind i et dybfølt kærlighedsforhold til sproget, hvor jeg undrende lader mig føre af sproget i stedet for at føre sproget.

Hvad er det for en dialog man indgår i, når man skriver en bog?

Fra Mathilde og ved jeg nu, at processen med at skrive en bog ofte starter med at noget er ufremkommeligt. Niels har lært mig, at når man skriver en bog, så går man ind i et rum, for at opdage noget (hvide pletter på kortet). Når Mathilde siger, at man tager del i en større dialog og hun samtidig har givet sin stedmoder et bogstav i stedet for et navn, så bliver jeg bevidst om, at dialogen udspiller sig på flere planer.

På det personlige plan har man en dialog med sig selv om at justere erfaring.

På intersubjektive plan: Her er det rigtige mennesker, man skriver om og til.

På det historiske og kulturelle plan: Her er den skrivende med heideggersk terminologi et Dasein, som altid allerede er kastet ind i verden, hvilket betyder at man skriver på skuldrene af en personlig og kulturel historie, hvor nutid, datid og fremtid griber ind i hinanden på kryds og tværs, hvilket kan være en udfordring at strukturere kronologisk.

I forhold til kampen for sproget, så er der, ud over de udfordringer jeg allerede har nævnt, en historisk udvikling i den måde mennesket har skrevet på gennem tiderne. Der er stor forskel på, om man indridser runer i en sten, skriver et håndskrevet brev, et maskinskrevet dokument eller en sms bestående af emojis - Det kunne være interessant at undersøge hvordan henvisningshelheden i skrivning har ændret sig gennem tiden og hvilken betydning det har haft for skriften og mennesket. I dag finder jeg det for eksempel bekymrende at mennesker reagerer meget hurtigt med kommentarer på sociale medier, hvilket kan sidestilles med Mathildes problematiseringen af at skrive for tæt på egne følelser. Modsat ville et håndskrevet brev sendt afsted med en brevdue åbne for en helt anden eftertænkksomhed. Set i det lys deler jeg Heideggers bekymring for den teknologiske udvikling. Ser jeg på, hvad de forskellige måder at skrive på har til fælles, så handler det om, "at sætte spor i verden", hvilket er en formulering, der rummer et poetisk potentiale og leder mig tilbage til Heideggers dictum om at mennesket dvæler poetisk.

Hvad vil det sige at skrive klart og rent?

Med Mathildes metafor om at bruge jeg 'et som et kamera og et fartøj samt hendes pointe om, at skrive på afstand af egne følelser får jeg en fornemmelse af, at det at skrive rent og klart kunne handle om, at sætte den skrivendes subjektivitet i parentes. Når van Manen taler for, at undgå, at teori bliver en barriere, som fjerner os fra fænomenet, så har jeg i første omgang tænkt teori i en naturvidenskabelig kontekst, men her ser jeg med Matildes erfaringer, at teori også kan udmønte sig som et psykologiserende filter, der gør adgangen til fænomenet uklar.

Hvad vil det sige at en tekst har dybde?

Med Heidegger kan man tale for, at tekster med poetiske kvaliteter åbner os for at kunne modtage sandhedshændelser. Antaget at det dybe er at finde i det oprindelige, så ville et hurtigt svar være, at jeg bare skal holde mig til at skrive poesi. Her tænker jeg dog at en sondring mellem filosofisk dybde og kunstnerisk dybde er på sin plads. Det ser ud til, at undren både for poeten og filosofen er kilde til sandhedshændelser, men her finder jeg det værd at overveje om ikke der er en forskel på poesi og filosofi. Hvis vi vender tilbage til metaforen om en ridetur i skoven, så forstår jeg poeten som solstrålen, der som medie for solen viser os et glimt af sandhed. Filosofen forstår jeg som rytteren, der har blik for at finde lysninger i skoven, hvor solen kan falde ind mellem træerne, vilje til at lade sig fange i en solstråle og eftertænksomhed til på hjemvejen at spørge, både hvad en solstråle er, hvad skoven som helhed er etc.

Genskrivning - Hvad forstår jeg nu?

At skrive er at bevæge sig ind i et rum, der er fyldt med det forunderlige og uudsigelige. At finde et sprog, der allerede er til stede, men som er alles sprog, jeg nu skal gøre til mit sprog er en udfordring og en disciplin, der kræver, at man smøger de poetiske ærmer op og danser med sproget på dets egne betingelser. Her skal jeg ikke kun gøre alles sprog til mit sprog, jeg skal også gøre mit sprog til alles sprog.

At skrive er, at gøre en lille samtale med sig selv til en del af den store samtale i verden. Når vi taler på vegne af alle, så lytter verden - så skaber sproget en fælles verden, som vi kan dele. At ordene er kollektive er både godt, fordi det bliver muligt at tale for alle, og skidt fordi vi nogle gange kommer til at kæmpe med sproget i en slidsom proces om at finde vores eget sprog.

At skrive er, at træde ud af sig selv og skue ind i verden for derigennem at genkende sig selv som en del af den verden, og mærke, at man på én gang lander i sig selv og i verden. På den måde er verden ikke kun givet til os, men også konstitueret af os. At være et skrivende menneske er at starte forfra hver gang med at danse med sproget indtil man finder takten. At være et skrivende menneske er, at slide mange par skrivesko, at skrive til man er helt rundtosset, og udkørt, og så sætte sig ned en stund, og når sproget igen byder én op til dans at sige ja.

Det er mit håb for mig selv og verden, at jeg med tiden vil leve mig ind i en skrivning, hvor jeg til tider vil fange en gnist af poetens lys og med filosofiens eftertænksomhed holde en varm glød brændende.

Den vigtigste indsigt, som dette speciale har givet mig er, at jeg ikke er forfatter, men et skrivende menneske.

Tak for ordet.

Litteraturliste

Bøger

Bernstein, Charles (2011): Attack of the difficult poems. pp. 121-122.

Buber, Martin (1997): JEG OG DU. Hans Reitzels Forlag. 3. udgave. 5. oplag.

Cameron, Julia (1998): The Right to write. Tarcher Perigee. Anvendt som opslagsværk.

Dahl, Poul Nørgård (red.) m.fl. (2018): Dialogisk procesfacilitering. Aalborg universitetsforlag. Kap. 7. S. 121-139.

Gadamer, Hans-Georg (2007): Sandhed og metode. Grundtræk af en filosofisk hermeneutik. Hans Reitzels Forlag. 2. udgave, 3. oplag. Anvendt som opslagsværk.

Grodin, Jean (1994): Introduction to Philosophical Hermeneutics. Yale University Press. pp. 106-124.

Gørtz, Kim (2003): Tankens åbenhed. Samfundslitteratur.

Hansen, Finn Thorbjørn (2018): At møde verden med undren. Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Finn Thorbjørn (2008): At stå i det åbne. Hans Reitzels Forlag.

Hansen, Finn Thorbjørn (red) (2017): Dialogisk aktionsforskning i et praksisnært perspektiv. Kap. 1, 3, 4 og 5.

Hansen, Thomas Illum (2008): Fænomenologisk læsning. I Fibiger, Johannes m. fl. : Litteraturens tilgange. Academica. 2. Udgave.

Heidegger, Martin og Chillida, Eduardo (2011): Kunsten og rummet. Forlaget Wunderbuch

Heidegger, Martin: Poetry, Language Thought (1971).Harper Perenial Modern Thought.

Heidegger, Martin (2000) : Sproget og Ordet. 2. Udgave. Hans Reitzels Forlag.

Heidegger, Martin (2007): Væren og Tid. Forlaget Klim. 2. Udgave. 2. Oplag. pp. Anvendt som opslagsværk.

Hempton, Gordon og Grossmann, John (2009): One square inch of silence. One man's quest to preserve quiet. Free Press. pp. 1-40.

Husted, Jørgen og Lübcke, Poul (2001): Politikens filosofihåndbog. 1. udgave. 7. oplag. Politikens Forlag. pp. 66-68

Katlev, Jan (2000): Politikens Etymologisk Ordbog. Politikens Forlag A/S. Anvendt som opslagsværk.

Keller, Kurt Dauer (red) (2015): Den menneskelige eksistens. Introduktion til den eksistentielle fænomenologi. Aalborg Universitetsforlag. pp. 93-114

Brinkmann, Svend og Tanggaard, Lene (Red.) (2010): Kvalitative Metoder. En Grundbog. Hans Reitzels Forlag. 185-205.

La Cour, Paul (1951): Fragmenter af en dagbog. Nordisk Forlag.

Lübcke, Poul (red.) (2010): Politikens filosofi leksikon. 3. udgave. 2. Oplag. Politikens Forlag. Anvendt som opslagsværk.

Misgeld, Dieter og Nicholson, Graeme (red.)(1992): Hans-Georg Gadamer on Education, Poetry, and History. Applied Hermeneutics. State University of New York Press. pp. 63-71

Nicolaisen, Rune Fritz (2007): At være undervejs. Forlaget Klim.

Nussbaum, Martha C (1990): Love's Knowledge. Oxford University Press. pp. 261-285

Olesen, Søren Gosvig (2013): Vejledning til Heidegger. Syddansk Universitetsforlag.

Paahus, Rendtorff & Søltoft (red.) (2015): Kierkegaard som eksistentiel fænomenolog. Aalborg Universitetsforlag. pp. 179-205.

Rasmussen, Michael (red) (2019): Mennesket og det andet. Bidrag til den eksistentielle fænomenologi. Aalborg Universitetsforlag. pp. 151-173.

Skirbekk, Gunnar og Gilje, Niels (1995)Filosofiens historie 2. Fra oplysningstiden til modernismen. Nordisk Forlag. Kapitlerne Fænomenologi og Eksistentialisme s. 312-318, Martin Heidegger - Gennem det poetiske s. 330-334 og Gadamer - Den hermeneutiske tradition s. 334-337.

Van Manen, Max (2014): Phenomenology of practice. Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing. Routledge.

Van Manen, Max (1997): Researching Lived Experience. Human Science for an Action Sensitive Pedagogy. Second Edition. Routledge.

Van Manen, Max: Writing in the Dark (2002a). Phenomenological Studies in Interpretive Inquiry. Routledge. pp. 1-8 og 237-251

Van Manen, Max (1991): The Tact of Teaching. The Meaning of Pedagogical Thoughtfulness. Routledge, pp. 125-187

Wentzer, Thomas Schwartz (2015): Introduktion til Heideggers Væren og tid. Forlaget Klim.

Artikler:

Eliot, T.S: Tradition and the individual talent. Poetry Foundation. Fundet d. 18.02.2020 her: https://www.poetryfoundation.org/articles/69400/tradition-and-the-individual-talent?fbclid=IwAR2_Y_B7hYqZummyXgTQaWbwEOMQRq3RS08JY0uswf42Alvq4fPDXjqIZK0E

Kepnes, Steven D. (1998): Buber as Hermeneut: Relations to Dilthey and Gadamer. The Harvard Theological Review, Volume 81, No. 2. S. 193-213. Cambridge University Press on behalf of Harvard Divinity School.

Lysemose, Kasper (2013): Håndens fænomenologi. *Til en filosofisk antropologi*. Studier i Pædagogisk Filosofi. Årgang 2, Nr. 2. S. 78-102.

Van Manen, Max (2019): Rebuttal: Doing Phenomenology on the Things. *Qualitative Health Research*, May 2019, Vol. 29(6), pp. 908-925

Van Manen, Max (2006): Writing Qualitatively, or the Demands of Writing. *Qualitative Health Research*, vol 16 No 5, may 2006, pp.713-722.

Visse, Hansen og Leget (2019): The Unsayable in Arts-Based Research: On the Praxis of Life Itself. *International Journal of Qualitative Methods*, Volume 18: 1-13

Video og Podcast:

Niels Fredrik Dahl: I write to be. Interview bragt på LOUISIANNA Channel. Fundet d. 18.02.2020 her:

https://channel.louisiana.dk/video/niels-fredrik-dahl-i-write-to-be?fbclid=IwAR2Nrz7M3_XNalzlktWAZqbgTgbsFAj3cTMMHdJTXqbalvqVxJET7hJXQW4

Haase, Charlotte Heje: "Forfattere forsøger at indfange det menneskelige!" Mathilde Walter Clark. Interview i podcastserien Forfatterhjørnet. Fundet d. 18.02.2020 her:

["Forfattere forsøger at indfange det menneskelige!" Mathilde Walter Clark](#)